

ERK

NR. 4/5

L. VALLA: VÕIDUPÜHA JÄRELMÕTTEID •
A. VAIGLA: EESTI LIPP ENNE JA NÜÜD •
J. POOPUU: PLAANIKA RAHVAMAJANDUSE
EELDUSI — TEADUSLIKU UURIMISTÖÖ KOR-
RÄSTUS • M. OJAVEER: VAJAME UUT
ARUSAAMIST RAHANDUSEST • J. VILMS:
KORPORATIIVSETE IDEEDE RAKENDAMI-
SEST • N. REMMEL: OLUKORRAST PET-
SERIMAAL • ED. ROOS: TEOSTUV NIMEDE
RAHVUSTAMINE

Ostes kodumaa
kaupa, kindlustate
oma kaaskodani-
kele tööd ja leiba.

A/S. KREENBALT

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute
müügikeskkoht ja pealadu:

- **BALTI PUUVILLA KETRAMISE JA
KUDUMISE VABRIKU A-S.**
- **KREENHOLMI PUUVILLASAA-
DUSTE MANUFAKTUURI O-Ü.**
- **SINDI TEKSTIILVABRIKUTE ÜHI-
SUS, end Vöhrmann ja Poeg.**
- **EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS.**

Kindlustage oma elu ja varandus

EKA's,

suurimas kodumaa kindlustusseltsis.

EESTI KIVIÕLI A. Ü.

SUURIM ÕLITÖÖSTUS EESTIS.

Juhatus ja müügiosakond:

TALLINN, JAANI T. 6.

Kõnetr.: 465-56, 463-05,
462-04, 464-50.

Tehased ja kaevandus:

KIVIÕLI JAAM.

Kõnetr.: Sonda 15.

SAADUSED:

Kütteõli — Immutusõli

Bituumen — „Kresolaat“ (Fenolaat)

Mootornafta — „Karbestoleum“

Katuselakk „Kivitõrv-Ekstra“

Puhas põlevkivi-katuselakk

Viljapuu-karbolineum „Estoleum“

Tolmuõli „Estolmit“ — Puurimisõli

Auto ja aviobensiin „Estolin“

Tarvitage ja nõudke kõikjalt Eesti Kiviõli A. Ü. saadusi.

BONA PARIM TAIMEVÕI

Rahvusliku omatööstuse viljeldamisele.

Tänapäeval propageeritakse nii meil kui mujal kodumaa saaduste tarvitamist. Selle tähendust mõistetakse ja meie kodanikud eelistavad heameelega kodumaa saadusi. Sellejuures seatakse aga ülesse nõudmine, et kodumaa kaup oleduks ostjaile vastuvõetav nii väärtuselt kui ka hinnalt. Nende rahva soovidega ei ole aga sageli arvestatud. See on aga väga tarvilik, kui tahetakse rajada oma ettevõtte rahva poolehoiule.

Selles mõttes on paremas seisukorras rahva omad ettevõtted — tarvita- jate- ja majandusühingud ühes oma keskküingu ETK-ga. Neid ettevõtteid kannab organiseeritud tarvitajaskond. Neis arendatakse saaduste valmistamist rahva eluliste nõuete kohaselt ja vastavalt liikmeskonna soovidele. See on kindlustanud ka ETK omatööstusele järjekindla suurenemise.

ETK on oma tegevust laiendanud viimasel ajal mitmele alale.

Suuremaks käitiseks on ETK-l tubakatehas. See asutati mõne aasta eest. Selle põhjuseks oli asjaolu, et tubakatooted ei olnud tol ajal omas kvaliteedis püsivad ja suitsetajad pidid leppima sellega, mida neile pakuti. Pärast ETK tubakatehase tööle asumist paranesid meie tubakatooted tunduvalt.

ETK tubakatehas töötab avarais ja õhurikkais ruumes. Tehas on sisustatud moodsate masinatega. Tubakate valmistamiseks tarvitatakse parimaid Make- doonia, Bulgaaria, Virgiinia, Türgi, Vene jne. tubakaid. ETK tubakatehases hoolitsetakse ka suitsetajate tervise eest, milleks tubakas puhastatakse tervisele kahjulikust tolmust ja muist kõrvalaineist. Tubakatehases valmistatakse ka hügieenilise vatiga paberossikesti.

Suured ruumid on oma alla võtnud ETK metallitehas. Seal valmistatakse naelu, kette, okastraati, plekknõusid, mitmesuguseid ehitustarbeid jne. Naelatehases on tarvitusel uuemad masinad, milledega valmistatakse rootsi- tüüpi soonelisi naelu. Metallitehases valmistatud saadusi loetakse meil parima- teks, millega on seletatav ka nende suur minek.

Hoogsalt on arenenud ka ETK keemiatehas. Seal valmistatakse üle 20 artikli, neist on tähtsamad: seep, saapakreem, pesusooda, roheline seep, vankri- määre, tint, paberiliim, vesivärvid jne.

Keemiatehase juurde kuulub ka katse laboratoorium. Seal proovitakse müüdavate kaupade kvaliteeti, määratakse uute kaupade koosseise jne. Sarnane asutus on meil uudiseks. See kindlustab tarvita- jatele kaupu, mille väärtuse juures ei ole kahtlust.

Pikemat aega on töötanud ETK kohvitehas. Seal on müügile lastud suurel hulgal maitsvat kohvi, mis on tervishikuks joogiks nii noortele kui vanadele.

Kohvitehas on varustatud uemate tehniliste seadeldistega ja seal valmis- tatakse vilja-, ubavilja- ja ubakohvi. Kohvi valmistamiseks tarvitatakse jällegi parimaid tooraineid. Arvestades neid asjaolusid ja ka asjatundlikku tööd, on seletatav ETK kohvide kõrge headus, meeldiv maitse ja aroom. Kohvitehase juures valmistatakse ka meie parim kamajahu.

Jahuveski on eeskujulik oma moodsa seadeldise ja viimistletud töö- meetoditega. Veski jahvatatakse kodumaa puhastatud ja kuivatatud nisust head saiajahu, mannat, sepikujahu ja rukkijahu ning tangu.

Põltsamaal on ETK-l oma talupidamine, kus asuvad ka veinitehas ja puukool. Neilgi aladel on tehtud suuri edusamme. ETK veinid ja puu- kooli saadused on asjatundjate poolt tunnustatud saadaolevaist parimateks. Ouna, kirs, ploomi, marjapõõsaste jne. istikute kõrval on ETK puukoolis haka- tud viimasel ajal kasvatama ka ilupuid koduümbruse kaunistamiseks.

Suurt lugupidamist on võitnud ETK kaitsemärgi all müügile lastud maitseained. Maitseainete pakkekojas pakitakse teed, kakaod, vürtse, soola, igasuguseid maitseaineid jne. Müügile on lastud ka ETK küpsetuspulber. Need oleksid tähtsamad omatööstuse alad, milledega ETK tegeleb.

Rahva huvides on neid algatusi igakülgse toetada, et kindlustada kõr- geima väärtusega kaupade valmistamist ja rahvusliku omatööstuse arenemist.

ERK

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

NR. 4/5 (26/27)

20. JUULIL 1935.

III AK.

VÖIDUPÜHA JÄRELMÖTTEID.

Hiljuti tõmbasime udu-uee trikoloori võidumasti ja pühitsesime oma kaugete ning lähedaste aegade võite, edu, evolutsiooni ja palju muid meeltulendavaid tööku. Oma senini mehiselt käidud tee tulbaks nimetasime 23. juuni. Uue trikolooriga ühteaegu varustusime eestipäraste nimedega. Rinda täidab üllas võidutsev ja pidutsev meeleolu, et oleme kaugelt san-garlikumad oma naabreist.

Niisugune on või peaks olema laiema massi tänapäeva enesetunne. Miks ja kuidas!?

Juurdlevale vaimule nagu pole kõik küllalt selge. Hakkad otsima as-jas sisu ning sügavust; tahad leida tala, mis kannab kogu seda uhket vä-lisehitust. Selle leiad pea samana, nagu see oli aastaid tagasi — puht-sõ-naline, õõnes, isegi mitte hästi järeleaimatu.

Me vajame võidupühale, üldse tänapäevale konk-reetsset mõtestamist, vajame uusi rahvuslikke võite, uusi üritusi, uusi kandvaid ja soojendavaid ideid. Eestlane on loomult külm, aga ta tahab kord aastaski tunda harrast meelt kas või oma kaunist romantikastki. Seda kõike vajame veel. Võimatu pole selle andmine, isegi raske mitte!

* * *

Esijoones mõtestame oma ajastu, siis päeva. Eesti elab üle murde-aegu, puberiteedipõlve. Saav hakkab juba olema. Ühiskondlikud elu- ja valitsemisvormid muutuvad püsivalt. Uued ideed murravad läbi pikkamööda, hoolimata alalhoidlikust vastupanust, ja kui nad on kord saanud üldtunnus-tatud tõdedeks, siis tõmbavad nad kaasa kogu ühiskonna ühes ta iga-külgsete eluavaldustega.

Neil ajal kogu rahvas suunab oma jõu uute ideede teenistusse. On need leidnud küllaldase harrastuse, siis taandub ühiskonna mentaliteet jälle

lähemale endistele seisukohtadele ning äsjaste ürituste positiivsed tulemused rakendatakse suurima võimaluseni rahva ja tema kultuuri teenistusse.

Nii kujundab aeg epohhid ning ajaloo-perioodid. Üks periood püüdleb, katsetab, loob, teine investeerib selle põhikapitalina rahvuskultuuri kogumisse. Tekivad rahvusliku püüdluse tõusud ja mõõnad. Neid ühiskondliku elu tõusu ja mõõna, laiuse ja sügavuse aegu ei või meie hinnata ühe ja sama kriteeriumiga.

Kui oleme õppinud tundma oma ajastu motoorseid jõude, oleme need tunnetused konkretiseerinud väidetega, siis võime ka tagajärjekalt neid juhtida. Igasuguseist fraasidest, helidest ja vaimudest ei piisa selleks. Vähe ja ainult välise vormi annab eesti lipu ja nime kultus. On vaja leida midagi muud kui seda, mida oleme kuulnud viisteist aastat; vaja leida side selle mullaga, kuhu suunduvad rahva elujuured. Ühesõnaga — vajame osavat ja sisukat rahvuslikku kultuuripoliitilist propagandat praegusel paratamatult tarvilikul reformiajastul.

Kui palju meil on tehtud seda viimast? Küll mitte palju enam, kui on andnud riigivanem oma programmilistes kõnedes, millega on põhjendatud praeguse valitsuse suunad ja riikliku elu aluste ümberkorraldamise tarvidus. Neist osavaist sõnastusist valitsuse tegevuse selgitamiseks ka jätkubki. Aga meil on vaja ka ümber korraldada kogu kultuurielu. See peaks olema ülesandeks meie hariduse- ja kultuurielu juhtival ministriumil ja selleks on loodud meil eriline propagandaamet. Nende asutiste senist tööd ei saa aga pidada õnnestunuks. Tundub, et harastatakse edasi vana fraseoloogiat, või kui haarataksegi uusi üritusi, siis astutakse ikka teine samm enne esimest. Kas vastava ala endise aja juhtkond ja endiste ebapopulaarsete erakondade ühinenud sekretariaadid suudavad tulevikuski enam?

* * *

Mussolini lähtus kuulsast minevikust, oma rahva paisuvast elujõust ja Itaalia irredentast; Hitleril oli Versailles, sakslaste rahutu vaim, püsiv ekspansioon ja näilikud piiritagused kolooniad; madjaritel Arpad, Stephan, Kossuth ja Trianon. Tähendab, nad lähtuvad oma maa ja rahva mineviku akuutsemaist küsimusist. Mida oleme toonud meie lähte kohtadeks rahvusliku jõu kontsentreerimise töös? Parteide viieteistkümne aastase oligarhia üliarvustust oleme kuulnud üleliia. Pealegi on see eitav materjal ega kõlba sellisena uue ehituse alusmüüriks. Vabside kõrgepinge aeg oli vaid katalisaator, ajutine nähe, oli vorm, mitte sisu. Eesti lipp, eestipärane nimi ja Isamaaliit — need on ka ainult vormiks, sideaineks. Uute vormide kõrval vajame aga veel suuremal määral tänapäeva nõuetele vastavat uut sisu, vajame kindlaid aluseid uue sisu ehitamiseks.

* * *

Meie esimene iseseisvuse aeg on kuidagimoodi kasustatud juba. Liia-tigi oli see liiga kauges minevikus, et temast ammutada rahva vaimule kõlblat jõutoitu. Seda jõulisemad olid aga meie viimased kolm veerandsajandit. 1860. a. paiku algas eesti rahvusliku elu taasünd ja jätkus kuni tema kangelasliku iseseisvumiseni. Selle ajastu saavutusis on nimetamisväärselt kasustatud ainult Vabadussõja moment. Teised eesti rahva ühiseid jõudlemis- ja heituspäevad ei ole veel kuidagi rakendatud rahva kõlbla jõu teguritena poliitikasse. Just nagu need kuulaksid vaid koolmeistri käsitlusse

ajaloo ja kodanikuteaduse tundides; just kui rahva elu poleks orgaaniliselt arenev pidev kultuuritervik, mis areneb omaette indiviidina teiste rahvaste keskel. Meie saamistee on küllalt nii omapärane, et seda ei või eksimatult samastada ei Ida ega Läänega, ei Põhja ega Lõunaga.

Kreutzwaldi „Kalevipoja“ mõju meie kultuurielule oli suurem kui kõigi hilisemate suuründmuste mõjude kogusumma.

Meie tunnustame praeguse aja ülesehitamise ajaks. Hea! Sellega tunnustame ühtlasi kunagist mahakiskumise aega. See on siiski liialdus. Meil oli äsja nii kultuuri- kui ka poliitikaelus tung lautumisele. Vabane nud eestlase käsi haaras mõõteid, mitte kvalifitseeritud sisu. Roomaanidki ilmusid mitmekõitelistena ja doktoriväitekirjade lehekülgede arv tõusis tavaliselt 300 kuni tuhandeni. Rääkimata muist elunähetest.

Nüüd tungigem sisse, koondagem laiused sügavusteks, loogem meeoludest ideoloogia ja fraasidest süsteem, mis põhjeneb meie rahvuskultuurile, meie rahva iseloomule ja tööeksperimentidele. See on praeguse aja mõte ja ülesanne. Kui laseme edasi endist sõnalist lendu, siis meie ei taba oma ajastu kandvat ideed ega täida ka oma ajaloo ülesandeid.

L. Valla.

EESTI LIPP ENNE JA NÜÜD.

Embleemide tarvis, samuti lipukultuse algeline harrastus ulatub iidseisse aegadesse. Mitmesugused ürgrahvaste „õuemärgid“, hõimude ning rahvusgruppide võitlussümbolid, mille ümber ning alla ühiselt koonduti võitlemaks ja võitmaks, on konkreetseks eelduseks lippümbolite tekkele.

Euroopa rahvaste lippude eelkujuks loetakse vana vägeva Rooma legioonide väetähiseid. Kuigi *Constantinus* Suurele ilmutatud võitluse legendaarne rist sümbol sõnadega „In hoc signo vinces“ (Selle märgi all võidad) pärineb a. 312 p. Kr., omandasid Rooma sõjaväelipud just neil aegadel endiste lahingutähiste kõrval suurema tähtsuse. Roomlasil õppisid lahingulippe tundma ka germaanlased ja slaavlased. XI sajandil tekkis Itaalia linnadel komme sõjaretkete puhul kiinnitada linna lipp eriliselt vankrile püstitatud mastile. Itaaliast levis lipuvankri tarvitamine mujalegi. Pärast Prantsuse revolutsiooni hakkasid väeosade lippudes domineerivalt esinema rahvusvärvid ja riigi või maakonna vapid.

Endiste aegade võitlusil etendas lahingulipp ülimat osa. Lipu all ning lipule vannutatud sõdurid ei põgenenud oma lipu alt; lippu hoiti kui pühadust ning lahinguõnne talismani, mille kaotus oleks väeosale häbiks ning hukatuseks; lipu ümber kees kibedaim taplus, ja kui vallutati vaenlase lipp, siis säilitati see võidutähisena.

Sõjatehnika kiire arenemine on tõrjunud tänapäeva lahinguväljalt võitlussümbolid tagaplaanile või isegi kõrvaldanud need. Raudne relv ja mürgine gaas asendab hingestatud sümbolit ja mehise võitlejat. Ent lippümbolite tähendus pole kaugeltki kadunud oleviku aegadelgi. Eks meiegi vabadusvõitluses olnud lahinguüksuste lippudel suur tähtsus ning nende kasvatuslikku väärtust tunnustavad järelopvedki.

Kuid pääle sõdalaste ühtekuuluvuse märgistamise ja seltskondlikkude organisatsioonide liigestiku ühendamise omavad lipud rahvusrihmade seondamise sümbolina suurt tähtsust. Lipp väljendab rahvuspere liikmete liituvust, ühisjõudu, ühispüüdeid, ühiste positiivsete suuresmärkide pidevat taotelu.

* * *

Eesti rahvusvärvide sini-must-valge trikolori tekkepäevaks on 29. (17.) september 1881, millal need värvid fikseeriti esimese eesti üliõpilasorganisatsiooni – praeguse Eesti Üliõpilaste Seltsi värvideks. Aga esimene sini-must-valge lipp loodi alles 1884. a. kevadel.

Esimese sini-must-valge lipu võimas pühitsemisakt Otepääl 4. VI 84. rajas kindla aluse selle lipu rahvuslipuks saamisele. Otepää õnnistus kaitseb meie lippu kurjade aegade kütisist. Valga eesti koguduse õpetaja R. Kalda pühitsemiskõne sai meie sini-must-valgele saatvaks juhtsõnaks, võimsamaks kui Vene keisri Aleksander III käskkiri vene rahvusliku valge-sini-punase lipu ainuesinemiseks.

Et üliõpilasorganisatsiooni lipust saab rahvuslik lipp, seda arenemisteed tunneb mõnegi rahvuslipu ajalugu. Nõndasama on meie sini-must-valge värvikolmikuga. Kui 5. eesti ülemaalisel laulupeol 1894. a. Tartus kasutati selle trikolori lindikesi mitmesuguseiks dekoratsiooni-vahendeiks ja kui samade aastate ümber Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitusil hakati sini-must-valgeid lippe lehvitada, siis seesugused meie trikolori demonstreerimised avalikkude sündmuste puhul ja mõned sellekohased „sundmäärused“ tõstsid teadlikkust rahvusvärvidest ka eesti rahva laiemais kihtides. Nõnda võideldes ning tagakiusatava osas esinedes omandas sini-must-valge kolmikvärv juba läinud sajandi lõpp-päevil rahvusliku trikolori tähendusvarjundi.

1905. a. revolutsiooni keerises sai esimene Eesti lipp rahvusluse avalduse välismärgiks. Siis kasutati rahutuste kaudu avardunud võimalusi meelevaldusiks ka meil. Nimelt 1. novembril (u. kal.) kogunesid Tartu eesti seltsid oma lippudega Eesti Põllumeeste Seltsi näitusplatsile, et toime panna vabaduse manifestatsiooni. Muude lippude hulgas lehvles siin 1884 aastast saadik esmakordselt täiesti avalikult ka Eesti Üliõpilaste Seltsi sini-must-valge siidlipp, mille all rongikäigust rühm Seltsi liikmeid ja teisi rahvuslasi osa võttis. Kui suur rongikäik jõudis Raekoja ette, pidas Villem Reiman sütitava isamaalise kõne. Kõnet aga häiriti vaenuliste vahelehtütetega ning tekitati segadust. Revolutsiooniliste äärmusideede pooldajate ning vaenuliste võõrarahvusest üliõpilaste poolt tekitatud ärevuse ning korrarikumiste tõttu liikus rongikäik Ülikooli ette, kus lauldi „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“. Rongikäigu juhti J. Tõnissoni ähvardatakse, rongikäigust osavõtja kirjanik K. E. Sööt saab kiviga hoobi näkku. Kannatanu aga ei tagane: ta pühib rätikuga palgelt verd ja lööb siis verise rätikuga laulutakti, „et vandudes laulda ja lauldes vanduda: Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!“

Nõnda pühitseti vermeis meie rahvusliku lipu esinene avalik ulatuslikum ning tähtsam esinemine. Kirjeldatud sündmuse tähtsus seisab sini-must-valge lipu laiemas tutvustamises ja rahvuslikult meelsustatud ringkondade ühendamises. 1905. a. võitlusis, milliseist eestlase sini-must-valge värvisümbol väljus siiski võitjana, — neis võitlusis pühitseti sini-must-valge lipp lõplikult Eesti **rahvuslikuks** lipuks.

Aga meie rahvuslikul sini-must-valgel on tulnud veelgi palju võidelda

ning mitmesuguseid arvustusi vastu võtta. Sest kuigi enne iseseisvust hii-
vati veel mõnegi tähtsama sündmuse puhul rahvuslipp masti, on ometi
võraste rahvusvõimude poolt sunnitud seda jällegi võtma maha. Ka 1917.a.
revolutsioonipäevil oli pingutus sini-must-valgel. Punased põlgasid rah-
vuslippe. Mitmes paigas (eriti Tallinnas) püüti neid värve häbistada, ma-
ha rebida. Aga ometi 24. veebruaril kuulutati välja sini-must-valge leh-
vimise all meie iseseisvuse põhidokument — Eesti Maapäeva Vanemate
Nõukogu **Manifest** kõigile Eestimaa rahvastele. Sini-must-
valge saatel sooritati Vabadussõja suurvõidud. Vabadussõja võitlusis ja
võitluses pühitsetigi sini-must-valge rahvuslipp riigilipuks.

„Tähtvere mäeveerul“ (Jakobi tän. 17, praegu Gustav Adolfi 37) 29.
mihklikuu päeval a. 1881 loodi sini-must-valge värviühendus
esimese eesti üliõpilasorganisatsiooni välismärgiks. Otepääl 4. jaanuarikuul
päeval a. 1884 pühitseti esimene sini-must-valge lipp
Eesti Üliõpilaste Seltsi lipuks. Tartu manifestatsioonil 1. talvekuu päeval
pühendati organisatsiooni lipp Eesti rahvuslipuks. Ning
Vabadussõja võidukais lahinguis 1918—1920 otsustati sini-must-valge
tulevikutee, määrati meie rahvusliku trikolori homne saatus.

See teekond on sini-must-valge **riigilipu** tee, mille on kindlustanud
Riigikogu poolt 27. juunil 1922 vastuvõetud Riigilipu seadus. Sea-
dus (§ 1) kinnitab: „Eesti riigilipuks on taevasinine (rukkilillesinine)-must-
valge lipp“.

Rahvusvärvide määramine riigivärvideks peaks kriipsutama alla rah-
vusriikluse kõigekülget taotelu. Meie rahvuslikes võitluses võrsunud
ning kannatusis karastatud kolmikvärviline riigisümbol kõneleb täis-
selget keelt, et meie riigikorraldus tahab olla rahvushingele vastav.
Vaadelgem või Eesti väeosa lipu seadlust (R.T. 1926, nr. 57), kus muu
hulgas märgendatakse, et lipp kaitseväes on kaitseväelaste ühtekuuluvuse
ning kaitseväge ja rahvaliituvuse sümboliks, mis on
annetatud väeosale rahva enda poolt.

Kui eesti rahvas on annetanud oma lipu riikluse tähiseks, omariikluse
idee teo igaveseks märgiks, siis on eesti rahva poegadel ja tütaridel kohus
seda lippu vankumatult kõrgel hoida. Ammuoodatud ning meie sajandil
teostunud iseolemise märk — sini-must-valge lipp Pikk-Hermani tornis leh-
velgu kindlalt kõikide meie järelpõlvede päevil ajast aegadesse — igavi-
kuni.

Aga vähe on seda. Ei piisa Pikk-Torni alalisest lipulehvlemisest ja linna-
majade lipukultusest riigipühadel. Me vajame laiaulatuslikumat — kogu rahva
osavõtulist lipupühitsust, traditsiooni ning kultust. Oma igapäevaseis as-
keldusis oleme jäänud mõnikord ükskõikseiks, mõnes suhtes jahedaiksiki
elu valgustavate ning pühitsetavate hetkede vastu, — me nagu põlgaksime
päikesepaistelisemaid pühitsetud päevi. Kuigi mure homse leivapalukese
eest kipub mõnelgi kodanikul rõõvima haritundel, peaksime ometi
arvestama, et meil (s. t. igal kodanikul) on põhjust vähemalt paar korda
aastas täisi rõõmu rõkatada. Juhused seks on loonud meie riikliku vaba-
dusega ning iseseisvusega seoses olevad tähtpäevad: 24. veebruar — meie
vabariigi aastapäev ja 23. juuni — võidupüha. Neil pühapäevil
peaksime sümbolite kaudu näitama, et Eestimaa elab ning valitseb eesti rahvas, neil pühil peame sini-must-
valgete lippude väljasirutamise kaudu ehtima ning pühitsema oma eluaset,
neil päevil tuleks meil nende lippude all töötada,

et minevikulised sini-must-valge salastamisajad ei taastu eesti rahvale iialgi.

Meie hõimunaabreil soomlasil on eriline lipupühitsemise tähtpäev, 16. mai. Sel päeval a. 1918 vabastas Soome kaitsevägi oma päälinna enamlaste võimutsemisest ning hiivas uuesti oma rahvusliku siniristi lipu.

Meie lipupühaks sobiks paremini võidupüha, 23. juuni, sest sel päeval pühitseme võitu oma ajaloolise vaenlase üle. Suvel 1919 purustasime selle põlise vaenlase viimased pääletungid Volmari ja Võnnu all. Seepärast hiivaku võidupühal iga eesti elamu riigilipp võidumasti, mitte ainult linnas, vaid samuti maal. Lipuvarda ja -riide muretsemine meie taludele ei peaks ülepeääsmatuid raskusi tekitama, sest on ellu kutsutud ülemaaliste organisatsioonide vaheline Eesti Lipu Toimkond, kelle ülesandesse kuulub ka lipu kättesaadavaks tegemine rahvale ning nõuanne lipuga seoses olevais küsimusis.

Lõpuks olgu tähendatud, et lipu tarvitamise alal tänapäeval esineb meil palju puudusi. Lippude asetus jätab soovida (linnades ja aleveis) oma ebatühtluse ning muu ebastiilsuse tõttu. Vabariigi Valitsuse poolt 19. jaan. 1934 vastuvõetud Riigilipu tarvitamise määrus rõhutab ainult riigilipu väärilistele kohtadele väljapanekut, kusjuures paigutuse juures peab arvestama, et lipu alumine ots ei ulatuks maapinnale lähemale kui kolm meetrit. Loomulikult ei jätku sellest määruse lakonismist meie riigilipu **vääriliseks** väljapanekuks, sest meie kodanikel pole veel väljakujunenud lipukultust ega kommestikku. Seepärast oleks tarvis välja töötada ja maksma panna täielik ja kindel riigilipu käitlemise kord, milles peaksid senised kogemuste positiivsed kui ka negatiivsed detailid fikseerimist leidma.

Auväärt sini-must-valge Eesti lipp aukohale! Igas Eesti kijas kuulutagu rahvuslikel tähtpäevadel kõikidele see võitlusist võitjana väljunud kolmikvärv,

„et ei iial enam andu
ikke alla rahvas see!“ (G. Suits.)

A. Vaigla.

PLAANIKA RAHVAMAJANDUSE EELDUSI — TEADUSLIKU UURIMISTÖÖ KORRASTUS.

Rahvaste majanduslik jõudlus oleneb nende arenguastmest: samus laoduslikes oludes toodavad primitiivsed rahvad vähem ja vähemväärtuslikku kui kõrgelt arenenud kultuurrahvad.

Loodusesunnist vabanemise kraadi järgi võib vahet teha nelja majandusastme vahel. Madalaim neist on loomne ehk refleksiivne majandusaste, järgmine on instinktiivne, siis traditiivne, ja lõppeks — kõrgeim — on teaduslik ehk ratsionaalse teaduse majandusaste, mis tugineb teaduslikele tunnetusile ning tehnika relvadele ja vastustab looduse sunnile sihikindlalt, plaanikalt ning edukalt.

On rõõmustav tõsiasi, et meil avalikkuses hakatakse üha rohkem mõistma meie majanduse organiseerimise tarvidust.

Hakatakse mõistma, et meie praegune rahvamajandus ei ole kaugeltki nii arenenud, nii mitmekülgne ja tugev, kui oleks võimalik ja soovitatav, arvestades meie maa loomulikke eeldusi.

Hakatakse tunnetama kindla, teaduslikult väljatöötatud majanduskava tähtsust, mis näeks ette senisest intensiivsemat meie looduslike võimuste kasutamist. Vaatamata sellele näib aga kahjuks veel puuduvat sügavam arusaamine meil võimaliku ja soovitava plaanimajanduse vormi mõttest ja sisust. Samuti ei olda veel küllalt teadlik plaanimajanduse vajalikest eeldusist.

Käesolevale eelnenud kirjutises *) katsuti näidata riikliku majanduskava ja seda koostava instituudi — riikliku (plaani-) majandusinstituudi asutamise tarvidust. Nüüd tahaksin näidata teaduslike eeltööde tarvidusele.

Kui tahetakse ehitusi püstitada, näit. maja ehitada, siis uuritakse kõigepealt hoolikalt asjatundja — arhitekti poolt ehituskohta ja selle omadusi, ja kui need kõigiti soodsaiks osutuvad, alles siis alatakse ehitamisega. Kui mõni tööstuslik või kaubanduslik käitis tahab end ümber korraldada, oma majanduslikku tegevust suurendada või selle suunda muuta, siis tehakse enne kõike inventuur ja bilanss, uuritakse turuvõimalusi ja konjunktuuri.

Harilikult on ikka nii, et mida suurem on ehitis või kava, seda põhjalikumaid eeltöid ta nõuab, et kõigiti õnnestuda. Ainult riiklikus ehitustöös ei näi nagu olevat tarvis eelkäivat põhjalikku uurimistööd. Näit teedeehituse viisaastakul puudub põhjendus. Meie rahvas on haige — seda on öeldud autoriteetlikult poolt ja selles ei maksa kahelda. Põhjused olevat majanduslikud ning seepärast alatakse tervendamist ka majandusest.

Selleks tehakse praegu suurt tööd, ja kavatakse kulutada miljonid kroonid juba sel eelarve-aastal.

Kuid näib, et ühte ei ole küllalt põhjalikult tehtud — diagnoosi meie majanduselu haigustele, tehakse — ilma diagnoosita.

Kõigi tunnuste järgi otsustades, näib kindel olevat, et meie majandusorganismi haigus ei ole kaugeltki vaid lihtne ainevahetuse haigus, füsioloogiline häire, kõhuvalu või kollatõbi, poliitilisest ärritusest ja halvast toidust (majandusdepressioonist) tingituna, mis varsti olukorra paranedes möödub jälle iseenesest, nagu nohu ilusa ilmaga. Palju tõenäolisem on arvamine, et meie majandus kannatab alalise suhtelise alatoitluse all, seedimisorganite — majandusaparaadi — halva funktsiooni tõttu, mis kasutavad olemasolevat toitu — meie looduslike ja majanduslike võimalusi mitte küllaldaselt, võib öelda v ä g a vähesel määral.

Igatahes on kindel, et seda haigust ei saa arstida kõhuvalu rohtudega, — nendega saab küll valu vaigistada, ent mitte rohkem. Muidugi võib seda diagnoosi pessimistlikuks pidada, — kuid olgu kuidas on, küsimuse lahendamiseks on tarvis teaduslikku diagnoosi.

Moodsa arstiteaduse püüdeks on ju võidelda haiguste vastu mitte lihtsalt medikamentidega, vaid kaotada haigus selle põhjuste kõrvaldamise läbi — karastada ja tugevdada keha, nii et ta haigeks ei jääks.

Nagu varemalt juba selgitatud, ei saa poliitilis-maailmavaatelistel alustel rajanev plaanimajandus meil tulla kõne alla. Meie majanduskava peab teenima praktilisi sihte, peab olema kainelt majanduslik, väljatöötatud teadusliku põhjalikkusega, et ta ka ilma poliitilise propagandata oleks

*) ERK 1934 nr. 7/8, lk. 126—128: „Oludepoliitika või plaanimajandus“.

vastuvõetav kõigile — lihtsalt materiaalse seisukorra parandamisena, üldise elatusstandardi tõstmisena.

See oleks niivõeldi kaudne üldine palgatõstmine, mille vastu küll kellelgi midagi ei saaks olla.

Sellise täpse ja laiaulatusliku majanduskava loomisel on tarvis aga kindlat alust, millest lähtuda, millele seda rajada. On vaja täpseid andmeid, on vaja igakülgne ülevaade majandusest ja selle alustest, praegusest — mitterahuldavast, muudetavast olukorrast ja selle muutmise võimalusist, — ainult sel korral, kui see on olemas, saab töö olla tagajärjerikas. Siin peitubki praegu kõige suurem takistus tegeliku majanduskava koostamisel: Tuleb kahjuks tunnustada, et meil pole praeguse niiküllalt täpseid andmeid kõigilt aladelt, pole niivõrd igakülgselt ülevaadet meie majanduse alustest, et saaks sellele materjalile rajada konkreetset majanduskava.

Ja kõige kahjulikum oleks just see, kui ilma põhjalikkude eeltöödeta tahetakse hakata „plaanimajandama“, sest see oleks küll plaanimajandus nime, ent mitte mõtte järgi. See näitaks vaid, et plaanimajanduse mõttest pole aru saadud.

* * *

Esimeseks ja vajalikumaks organisatõorseks sammuks meil teatava teadusliku uurimistõõ korraldamisel (ja sellega esimeseks sammuks meie majanduskava koostamisel) peaks olema riikliku uurimisenõukogu moodustamine.

See nõukogu peaks enesest kujutama asjatundjate teadlaste ja majandusmeeste kogu, mis funktsioneeriks kasuliku vahelülina teaduse ja majanduse vahel, juhiks teaduslikku uurimistõõd rohkem majanduse huvides ja hoolitseks selle eest, et meie rahvamajandus saaks sellest maksimaalset kasu. Niisuguse kõrgema üleriiklikult kompetentse asutise puudumine annab end meil juba ammu teravalt tunda, ja see põhjustabki meie üksikute asutiste poolt teatava teadusliku uurimistõõ koordineerimise puudumise. Riiklik uurimisenõukogu suunaks tõõd just sinna, kus need riiklikust seisukohast oleksid kõige tarvilikumad, annaks asutistele direktiive ja konkreetseid ülesandeid, kontrolliks ja elustaks meil teatavaid uurimistõõid igal alal ja kõigekülgselt. Nende ülesannete hulka võiks kuuluda ka väljaannete korraldamine ja juhtimine ning ühenduse pidamine teaduslikkude asutistega välismaail suuremal määral, kui see seni on sündinud.

Välismaadel on juba ammu niisuguseid poolametlike asutisi olemas. Olgu siinkohal nimetatud vaid Ühendriikide „National Research Council“ ja Saksamaa „Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft“, mis oma rahvusmajanduslikult väärtusliku tõõga on kõrget tunnustust leidnud ka eramajandusringkondade poolt. Võiks eriti mainida ka Itaalia „Rahvuslikku uurimisenõukogu“, mis on eeskujulikult korraldatud ja tõõtab intensiivselt juba mitu aastat paljudel teadusaladel suurte praktilis-majanduslikkude tagajärgedega.

Selle asutise (mille esimeheks on praegu maailmakuulus füüsik M a r c o n i) paljudest saavutustest võiks nimetada mõned, mis Itaalia rahvamajandusele on eriti tähtsad: puidusõõ ja piirituse tarvitamine autodel bensiini asemel, mida Itaalia peab sisse vedama, uute toiduainete konservimis-meetodite väljatõõtamine, rakendamine ja tarvitusele võtmine, Itaalia puusõõ tagavarade ratsionaalne plaanikindel kasustamine, maanteede ehitus

(mil alal Itaalia on praegu vist esimene Euroopas), ariidse kliima põllumajanduse eriküsimuste lahendamine, malaaria vastu võitlemine jne. jne.

Uurimisnõukogu esimeseks ülesandeks peaks olema meie uurimistöö anatoomiline korraldus: praegu olemasolevate uurimisasutiste ümberkujundamine ja uute asutamine.

Tagajärjeka, viljaka uurimistöö esimeseks eeltingimuseks on otstarbekohaste uurimisasutiste võrgu olemasolu — milline võrk meil aga praegu tegelikult, funktsionaalselt veel puudub, — kuigi vahest nimeliselt on uurimisasutisi võrdlemisi palju — isegi mitu ühel ja samal alal. Nende koordineerimatu ja mitte küllalt intensiivne ning kavakindlusetu töötamine aga ei saa rahuldada nõudmisi, mida nad meil peaksid täitma ja mida suuremates maades säärased asutised suudavad.

Üht tähtsat põhimõtet, mis igal pool on rakendamist leidnud, tuleb praegusel ümberkorraldamisel igatahes ka meil silmas pidada: uurimisasutised peavad olema teaduslikud instituudid, kvalifitseeritud juhtide ja kaastöölistega ja võimalikult autonoomsed asutised, mis töötaksid omal kindlal alal kindlate ülesannetega. Sellisel korral on ikka teaduslik töö tulemusrikkam kui olundis, kus teadlased töötavad mõne teadusliku instantsi mitteasjatundlikkudel direktiividel, allüksusena otseses alluvuskorras. Järeldus meie oludes on, et praegu meie valitsusaparaadis olevaid uurimisasutisi tuleb alluvusest ära viies — kas iseseisvaks teha või liita teistega.

Sellega ei ole sugugi mõeldud meie valitsusaparaadi eemaletõrjumist teaduslikust tööst või umbusalduse avaldamist, vaid ainult riiklike ülesannete otstarbekohasemat ositust. On ju vana tõde, et teaduslik töö areneb paremini teaduslikus asutises kui halduslikes organites (ministeeriumid jne.), mis alluvad suurel määral poliitilistele vooludele ja muudatustele ning isiklikele mõjudele. Niisugused mõjustused ei ole harilikult soodsad teadusliku töö tegemisel, kus peab just nõudma äärmist objektiivsust. Teadlastele on ülesandeks tehtud uurimusi teha ja tõelisi lahendusi otsida teaduse alusel — objektiivselt ja eksaktselt. Halduslikes asutistes sellevastu pahatihti kaldutakse asjade otsustamisele ilma põhjalikuma uurimiseta, sisulise lahendusega, mis on ka päris loomulik ja inimlik nähtus, sest või mu käeshoidmine teeb tihti lahendamise otsimise üleareseks tööks, — lihtne otsustamine on ka lahendus, kuigi vahest ainult poolik ja lühinägelik lahendus. Muidugi tuleks sel korral, kui teaduslikud asutised eraldatakse valitsusaparaadist, asja nii korraldada, et selle all ei kannataks halduslik tegevus, mis vajab alati teaduslikku kaastööd.

Sellepärast tuleks neile teaduslikele asutisile alles jätta ja laiendada need kohustised, mis neil praegugi on omal erialal: igal ajal valitsusasutistele nõu ja teadete andmine, vajalikkude ja nõutavate uurimistööde läbiviimine, hinnangute andmine ja arvestuste tegemine, ülevaadete koostamine jne. jne. Praegune olund ses suhtes ei ole just hiilgav. Olemasolevad teaduslikud asutised halduslikus aparatis töötavad peamiselt ainult oma otseste ülemasutiste tarvete jaoks, arvestamata laiemaid riiklikke ja rahvamajanduslikke nõudeid. Eriti kartograafia alal on seda ebarahuldavat olundit ka avalikkuses arvustatud.

* * *

Riiki ei saa valitseda ja majanduslikult edasi viia ilma täpse ega erapooletu ülevaate ta kõigest sellest, mis selle organismis igal alal on olemas ja sündimas.

See on põhimõte, mis kõigis tähtsamais riikides on tunnustatud ja ka igal pool tegelikkuses rakendatud. Kõigis riiges on asutatud erapooletuid asutisi, mille ülesandeks on erapooletu vaatelejana täpsalt uurida oma ala, avaldada andmeid ja igakülgeid täpsaid ülevaateid, ilma milleta praegusa aja keeruka riigielu valitsemine ja töötamine ei ole üldse mõeldav.

Nendeks suure tähtsusega asutisteks on riiklikud statistika institutid. Täitsa järjekindlalt ja õigustatult on statistikaasutised peaaegu igal pool kujundatud autonoomsete, teaduslike instituutidena, lahutatud poliitilisest elust ja eraldatud halduslikest organitest, et tagada nende ülesannete erapooletut ja teaduslikult täpsat täitmist.

Ka meil Eestis on Riigi Statistika Keskbüroo näol tüüpiline statistika asutus olemas, ja võib öelda, et ta oma ülesandeid väga hästi täidab — ta on eeskujulikumaid asutisi Eestis.

Praegusel ajal on heast statistikast üksi aga vähe. Statistika vaatab peamiselt ikkagi ainult inimest ta eluavaldustes ja majanduslikus tegevuses. Statistika näitab praegu olemasolevat olukorda ning selle muutusi, kuid ainult minevikus. Rohkem ei vajatagi harilikus jooksvas halduslikus töös. Kuid praegusel ümberkorraldamise ja väljaarendamise ajal sellest ei piisa — on vaja ka kavade valmistamiseks määrata (ja sellepärast tunda!) tulevikuväljavaateid ja kujundamise võimalusi. Selleks on vaja tingimata tunda peale praeguste olukordade ka veel meie majanduse aluseid, meie maad, meie elamisruumi looduslike väärtusi, kuna nendest olenevad tulevikuvõimalused. Selle kohta statistika meile vastust ei anna, või ainult kaudselt ja ebamääraselt. Peame tunnustama, et praegu hädavajalik ülevaade, täpne kogupilt meie majanduse alusest — meie maast puudub meil seni ikka veel.

Põhjus on selles, et meil puuduvad seni veel asutised, kes oleksid küllaldaselt pädevalt välja arendatud ja kellel oleks eelarvelisi võimalusi selliste ülevaadete koostamiseks ja avaldamiseks. Suuremates riikides on olemas ametlikud riigiasutised, mille ainsaks või peamiseks ülesandeks on just vastava maa looduse igakülge uurimine ja andmete avaldamine selle üle. Selliseid asutisi on olemas mitmesuguste alade jaoks (meteoroloogia, hüdrograafia, topograafia, geoloogia alal jne.) ja nende töö on väga suure majandusliku tähtsusega. Mainitagu siin kohal vaid USA „Geological Survey“ suuri teeneid Ühendriikide maavarade avastamisel ja kasutusele võtmisel. Või vaadatagu meie idariigile, millise määratu rahvamajandusliku töö on seal geoloogia teinud viimase aastakümne jooksul!

Kuidas on aga olukord meil meie maa (looduse) teadusliku uurimise alal? Kahtlemata mitte eeskujulik. See on seda kahetsesavam, et meil ei ole asjatundjatest, teadusliku kvalifikatsiooniga tööjõududest puudust. Pealegi on meil ka väga tähelepanuväärivaid tulemusi saavutatud äärmiselt kitsaste majanduslike võimaluste kiuste nii mõnelgi alal, ent seda siiski tänu peamiselt just üksikute teadlaste isiklikule initsiatiivile.

Üldiselt ebarahuldav olund tuleneb meie teadusliku uurimistöö halvast organisatsioonist ja selle kõrval teadusliku uurimistöö ainelise külje kehvusest. Praegu tehakse meil teaduslikku uurimistööd väga mitmete riiklike institutsioonide poolt, sagedasti aga väga vähese omavahelise koordi-

natsiooniga, vähese asjatundlikkusega, tihti paralleelselt mitme asutise poolt. Töötatakse sageli niioelda koduselt ainult oma asutiste otseste kitsaste ülesannete jaoks, selle asemel et probleeme käsitleda üldriiklikust seisukohast. Selle tagajärjeks on muidugi võimatu olund mitmel alal, asjatu raha ja aja kulutamine tööde mitmekordsel tegemisel, kitsaste eriülesannetega asutiste ametnikkudele uurimistööde usaldamine, milleks nad oma erialalise hariduse järgi ei ole kvalifitseeritud, teiselt poolt jällegi meie kvalifitseeritud tööjõudude vähene kasustus jne. jne. Riiklikust seisukohast lähtudes, tuleks kõiki sellelaadilisi nähtusi ja puudusi vältida.

Praegune olund otse karjub korraldava käe järele, mis kaotaks koordineerimise puuduse ja suurendaks uurimistöö efektiivsust kui ka suunda ja mahtu — tehtava töö suurema rahvamajandusliku kasu saavutamiseks.

Seda saab teha vist ainult selsamal teel, nagu see on korraldatud peaaegu igal pool — tuleb kujundada riiklikud uurimisinstiituteid, mis igaüks omal alal oleksid kõrgemaks keskasutiseks, juhtides ja ka ise toimetades uurimistööd kindla kava järgi ja arvestaksid rohkem kui seni meie riigi ja rahvamajanduse üldhuve.

Esimeseks ja teatavas mõttes alustpaneavaks sammuks peaks olema riikliku kartograafia instituudi ellukutsumine, mis kooskõlastaks ja pingutaks meil tehtavat kartograafilist tööd ja ühtlasi annaks välja ka kaarte avalikkusele. Seni ei ole ühegi sel alal teotseva asutise poolt küllaldaselt peetud silmas üldriiklikke vajadusi kartograafia alal. Igal pool töötati omaette, täites ainult oma asutise möödapääsematuid ülesandeid.

Neile asutistele (näit. katastriametile, teedeministeeriumile jne.) ei maksa teha etteheiteid, sest neile on seadustega, määrustega ja eelarvetega antud oma kindlapiirdelised ülesanded, millest üleastumist keegi ei saa nõuda. Ka Tartu Ülikooli asutistele ei saa sel alal ette heita — summade puudumisel ei saa midagi ära teha. Siiski on ülikooli teaduslikud jõud katsunud teha, mis võimalik: Tähetorni jõud on tähtsal kohal töötanud meie triangulatsiooni võrgu arendamisel, ja praegugi on mitmed suure tähtsusega tööd ülikooli õppejõududel pooleli, näit. suurmööduliste ja täpsate üleriiklikkude pedoloogiliste, kvartaargeoloogiliste ja botaaniliste kaartide koostamine. Ja võib öelda, et ülikooli valmistatud kaardid on parimad, mis omal alal Eesti kohta ilmunud.

Peab ütlema, et teistes riikides, kus ka puuduvad riiklikud teaduslikud kartograafia-asutised ja samuti nagu meilgi kaitseväge vastavad asutised täidavad nende avalikke ülesandeid kartograafia alal, on olukord kartograafia alal hoopis parem kui meil. Näiteks võiks nimetada meie naaberriigist Rootsi (Soomes on olud väga sarnased!), kus kaitseväge kartograafia-asutis annab välja võrdlemisi odavate hindadega eeskujulikult väljatöötatud kaarte väga mitmesugusteks otstarveteks — nii kõige täpsamaid suuremöödulisi topograafilisi kaarte kui ka igasuguseid spetsiaal-kaarte ja ülevaatekaarte, kuid Rootsis on praegu käsil kaardistamistöö ühe teadusliku riigiasutise kätte andmine, milline samm teostatakse tööviljakuse tõstmiseks.

Meie kaitseväge topohüdrograafia osakond on kahjuks oma militaarsete ülesannete kõrval vähe tähelepanu pööranud oma avalik-riiklike ülesannete täitmisele. Seni näiteks puudub meil veel ikka suuremööduline täpne ülevaade Eestist! Topo-hüdrogr. osakonna poolt väljaantud kaardid mööduis: 1:300.000 aga otse

kubisevad lubamatuist ebatäpsusist. Alles 1933. aastal on asutud täpsa Eesti ülevaatekaardi väljaandmisele mõõdus 1:200.000, millest seni aga kahjuks ilmunud ainult üks leht!

On rõõmustav, et praegust ebarahuldavat olukorda kartograafia alal on hiljuti nii avalikkuses kui valitsuses arutatud ja et riikliku kartograafilise keskasutise ellukutsumine on juba põhimõtteliselt otsustatud. Tuleb loota, et ta võimalikult pea saaks teoks pädeva asutisena.

Pääle kartograafia-asutise on paljudes riikides veel mitmesuguseid teisi analoogilisi teaduslikke uurimisasutisi olemas, mis töötavad samadel põhimõtetel vastava maa uurimisel. Neist tähtsamad on geoloogilised asutised, siis veel hüdroloogilised jne. Oleks soovitav, kui meilgi oleks niisuguseid asutisi, mis omal alal kompetentseina riiklike asutistena juhataksid ja soodustaksid vastavatel aladel tehtavat tööd.

Võib ennustada juba vastuväidet, et selliste asutiste loomine tuleks liiga kallis, oleks mõtlematu laiutamine meie oludes. Kuid neid on ju enamasti olemas meilgi, kuigi mitte iseseisvate asutistena, vaid siin ja seal alluvate organitena riigiasutistes või Tartu Ülikooli juures. Seepärast tuleb arvata, et meie kitsastes oludes on võimalik leida viisi, kuidas ka ilma suuremate kuludeta saavutada otstarve — teadusliku uurimistöö ühtlustamine ja pingustamine, sest otstarbekohasel organisatsioonil on sel küsimusel samapalju tähtsust kui rahal. Meil on juba oma suur teaduslik uurimisasutis olemas — Tartu Ülikooli näol. Ülikoolil on juba praegugi olemas peaaegu kõik vastavad instituudid, mis meie oludes läheksid tarvis. Ja nad töötavad nii odavalt, kui seda iseseisvad riiklikud asutised ei jõuaks kunagi teha. Kuna samal alal kahe paralleelasutise ülalpidamine meie oludes oleks juba laiutamine, teiselt poolt aga ülikooli alt neid asutisi ära viia ei saa (sest vastasel korral ei saaks ülikool ka enam oma õppekohustusi täita), siis jääb üle ainult üks võimalus, ainult üks mõistlik lahendus: rahvamajanduslikult tähtsamaid teaduslikke uurimisasutisi ülikooli juures tuleb välja arendada üldriiklikkude ülesannetega keskinstituutideks omal alal. Selleks tuleks laiendada nende õigusi ja kohustusi, ja muidugi ka nende töövõimalusi — koosseisu ja eelarve näol kõigepealt. Niisuguse korralduse juures oleks vist ka kõige paremini tagatud uurimistöö alal nii tähtis teadusliku objektiivsuse ja kvalifikatsiooni nõue. On veel teisi põhjusi, et neid asutisi korraldada ülikooli juures. Siis on kindlasti ka kõige vähem karta hädaohtu, et nad muutuksid n.-ö. „kroonulisteks“ asutisteks, mis teeksid omaette trafareetset tööd ja ei ole muidu huvitatud mingisuguseist laiematest probleemidest, mis otse nende jooksvate tööde hulka ei kuulu. Ülikoolis oleks seda kõige vähem karta, sest tihe side selle üksikute asutiste ja teaduslikkude jõudude vahel, samuti nagu kaastööliste „värskete vere“ leidmine teadusliku järelkasvu hulgast ei lase kunagi stagneerida teaduslikku tööd.

Meie praegustes oludes aga otsustavam asjaolu on see, et soovitatud asutiste loomine oleks kõige odavam. Riiklikkude uute paralleelasutiste loomine läheks mitu korda kallimaks praeguste ülikooli asutiste väljaehitamist. Ja seda järgnevail põhjusil: esiteks on äärmiselt kallis iga sugune teaduslik varustus (raamatud, kogud, instrumendid jne.), mis kõik on juba olemas ülikooli vastavatel asutistel, ja teiseks on meie ülikooli

teaduslikkude jõudude palgad äärmiselt madalad — madalamad kui kusagil mujal maailmas, ka palju madalamad kui meie vastava kvalifikatsiooniga kõrgemate riigiametnike palgad. Seejuures võiks asja nii korraldada, et alguses, kujunemisajajärgul, teaduslikkude jõudude palgad oleksid endised (nad on sellega ju harjunud!) ja kohad instituutides täidetud osaliselt ajutiselt. Koos tegevuse arenemisega võiks siis mõne aja järele ettenähtud kohti täita määraliste kõrgemapalgaliste jõududega, valides neid siis juba ülesnäidatud töötulemuste ja oskuste kohaselt.

Kuidas üksikasjaliselt vajalikke instituute korraldada, milliseid praegusist asutisist teistega liita, milliseid uuesti asutada, kuidas kohustusi ja kompetentsi määrata jne. jne. — kõik see jäägu asutatava uurimisinstituudi ülesandeks. Siiski võiks siinkohal teha paar ettepanekut. Kõigetarvilikum peale riikliku kartograafia instituudi on meil praegu küll suuremate kohustustega ja võimalustega varustatud riiklik geoloogia instituut. Kui meil selle asutamiseks leitaks võimalusi, siis tulevad kõne alla küll ainult ülikooli praegused geoloogia ja mineraloogia kabinetid kui alus uuele asutisele. Need tuleksid ümber korraldada ja täiendada vastavalt riikliku instituudi ülesannetele, sest neil on eeltingimused olemas: võrdlemisi korralik teaduslik varustus, suured kogud, muuseum ja pädevad teaduslikud töäjõud.

Riiklikul geoloogia instituudil võiks olla 4 osakonda: 1. geoloogia ja geomorfoloogia, 2. mineraloogia ja maavarade, 3. soode uurimise ja 4. pedoloogia osakond. Kaks esimest osakonda on tegelikult juba geoloogia ja mineraloogia kabinetina ülikoolijuures ning mäeamet majandusministeeriumis olemas. Soode uurimise teadusliku keskuse järele on meil juba ammugi tarvidust tuntud ja seda oleks kindlasti otstarbekohasem geoloogia instituudi alla viia, nagu see on näiteks ka Rootsis, — soode uurimise alal esirinnas sammuval maal. Pedoloogia on aga niivõrd tihedas seoses geomorfoloogia ja geoloogiaga, et sellegi keskuse loomulikum asukoht oleks selle instituudi juures.

Kõne alla võiks tulla ka antropoökoloogia ehk „inimgeograafia instituudi“ asutamine, liites peauguse geograafia kabineti majandusgeograafia seminariga. See uus instituut peaks just uurima meie maa ja rahvastiku praegusi suhteid kui ka nende ümberkorraldamise ja muutmise võimalusi, andes aluseid meie maakorralduskava koostamiseks.

Soovitav oleks ka iseseisev sisevete uurimise instituut, mis praegu öieti on ka juba olemas, kuid kahe eriasutisena. Üheks neist on Sisevete Uurimise Büroo (praegu koondatud põllutöösteministeeriumi maaparanduse ameti juurde), ja teiseks „Eesti Veekogude Uurimise Komisjon“ ülikooli juures. Mõlemad on väärtuslikku tööd teinud meie sisevete uurimise alal, esimene peamiselt vooluvete, teine aga järvede uurimise alal. Osakondi võiks sel instituudil olla 3: 1. hüdrograafia, 2. hüdrobioloogia, 3. kalanduse osakond.

Edasi võiks tulla arvesse veel mitmete instituutide rajamine (näit. metsanduse instituut, liites kolm eri metsanduskabinetti ja laiendades nende tegevust) kui ka olemasolevate instituutide laiendamine ja ümberkorraldamine. Näiteks peaks keemiainstituuti, mis praegugi on hästi korraldatud, laiendatama, asutades selle juurde veel mõned eritülesannetega osakonnad, nagu „puidu- ja turba-kasustuse laboratoorium“ jne.

Siin on toodud ainult mõned näited, kuidas tegelikult tuleks asju ümber korraldada. Nagu näha, võib kujuneda seisukord selliseks, et sama instituut on mitme teaduskonna teenistuses (geoloogia instituuti näiteks tarvitaksid loodusteadlased ja põllumehed, antropöökoloogia (inimgeograafia) instituuti jälle loodusteadlased ja majandusteadlased). See ei tarvitse olla takistav ega ebasoovitav. Teadusalasid võib ju mitmel viisil rühmitada. Teaduskonnad on ju õppimise organiseerimise üksusteks. Teadusliku uurimistöö tarvidustest lähtudes võib üksikuid alasid mitmeti teisiti kokku liita. Niisuguste suuremate teaduslikkude asutiste loomine oleks igatahes ka kasuks ülikoolile, — see tooks kaasa enesega uurimis- ja õppeülesannete parema jaotuse. Praegu on olund selline, et tihti need mõlemad ülesanded häirivad teadusliku töö tegemist. Õppejõud on tihti nii koormatud õppetöö juhtimisega, et neile ainult vähe võimalusi jääb uurimistööks. Õppetöö hõlbustamiseks tuleks asutada nende suuremate instituutide juurde õppetöö üksusi — seminare, mis kuuluksid vastavate teaduskondade juurde, nii nagu see on praegugi. Seminaride juhatajaiks oleks nii õppejõud kui ka instituutide tööjõud.

* * *

Üldse on meil seni teadusliku — eriti ka rakendusteadusliku töö edendamiseks liiga vähe tehtud (pääle põllumajanduse ja mõne teise ala, nagu põlevkivi kasustus). Näib, et puudub see arusaamine selle kultuurilisest ja rahvamajanduslikust tähtsusest, milleni on vanemates riikides ammu jõutud. Erilist tähtsust omab teaduslik (eriti rakendusteaduslik) töö aga veel niisugustes majanduslikult alles vähearenenud riikides, kus püütakse majandust arendada tugeva riikliku „järeleaitamisega“. Nende riikide hulka kuulub ka Eesti. Meie rahvamajanduse väljaarendamine on ka määratu rakendusteaduslik ülesanne — siin on lai tööpõld veel söödis. Siin on vaja veel palju uurimistööd teha, enne kui hakatakse midagi uut ehitama. Sünteesi eel peab ikkagi käima analüüs, muidu võib juhtuda, et süntees ei sobi tegelikkusega.

Kui võrd üldiselt meil puudub arusaamine teadusliku töö tähtsusest, see ilmnes selgesti eriti sellest, kuidas viimaste aastate jooksul ülikooli eelarvet mehaaniliselt kärbiti. Ette heites ülikoolile „tööta haritlaste produtseerimist“, vähendati eelarvet mõne aastaga poole võrra endisest suuruselt. Ülikool katsus end kohandada muutunud olukorrale, kärpis palku, koondas tegevust jne.

Seejuures võib öelda, et õppetöö ei ole praeguseni selle läbi veel mitte palju kannatanud. Kuid teatavasti ei ole meie ülikool puht õppeasutis, kuigi avalikkuses hinnatakse ja arvustatakse ülikooli ainult selles suhtes. Ülikoolil kui meie ainsal kõrgemal teaduslikul asutisel lasub ka teadusliku uurimistöö kohustus ja vastutus — eriti meile praegu nii tähtsate rakenduste ja rahvuslike üleproduktiivsete teaduste alal.

Siin ilmnebki arvustatav nähtus: tööta haritlaste üleproduktiivse tootmiseks ette võetud ülikooli summade kärpimine ei ole oma otstarvet täitnud, sest ülikooli lõpetajate arv ei näita langust. Sel talitusviisil aga oli küll otsekohe teine tagajärg: ülikooli teaduslik töö raskenes äärmiselt, ja kui see nii mõni aasta edasi kestab, siis saab lõpuks ka õppetöö selle all raskesti kannatada. Mehaaniliste kärpimiste tõttu pidi ülikool vähendama oma väljaminekuid seal, kus see võimalik oli — kärbiti instituutide eelarveid, uue teadusliku kirjanduse ja materjalide mu-

retsemine vähendati miinimumini, palku alandati madalaimaiks kultuurilmas. Nende veelkordsel alandamisel oleks küll juba osa meie teaduslikest jõududest siirdunud praktilistele aladele.

Juurdetulevate töötajate haritlaste arvu vähendamist võib küll läbi viia, — tuleks rohkem panna rõhku kvaliteedile. Siis kahaneb kvantiteet isenesest. Kõige õigem oleks tugevama selektsiooni teostamine õppetöö keskel, sel teel saaksime vähem, aga parema kvalifikatsiooniga lõpetajaid.

* * *

Teadusliku uurimistöö alal on olukord praegu igatahes äärmiselt ebarahuldav. See on seda kurvem, et meil pole tööst ega tegijaist puudu — puudub arusaamine selle tähtsusest ja puudub kindlam, otstarbekohane ja küllalt töövõimeline organisatsioon. Ka ülikool ise on selles süüdi: on olemas liiga palju iseseisvaid, omaette töötavaid instituute, kabinette ja samanimelisi uurimisasutisi, millest iga ühel on oma raamatukogud, kogud, väljaanded jne. Neil väikestel ülikooli asutistel on raskusi igal pool — asjaajamisel, raamatute muretsemisel, ühendus välismaaga on kallis ja selletõttu tihti väga puudulik jne. Näib peaaegu, et ülikoolis valitseb põhimõte: igale õppejõule oma iseseisev teaduslik asutis, sest teisi põhjusi nende liiga suure arvu olemasoluks ei ole näha, küll aga põhjusi nende arvu vähendamiseks. Teadusliku uurimistöö produktiivsuse tõstmiseks oleks kindlasti parem need asutised koondada suuremateks üksusteks (nagu näit. seda on keemia instituut) — eelpool kavandatud üldriiklikude ülesannetega teaduslikeks instituutideks.

* * *

Sama hädavajaline kui uurimistöö anatoomiline korrastus — tarviliste teaduslike asutiste kujundamine — on ka selle füsioloogiline, sisemise töö korrastus, mis meil on peaaegu samuti puudulik. Esimene nõue, et töö tehta teadusliku kvalifikatsiooniga asjatundjate poolt, oleks ülikooli juures asuvates instituutides vist küll kõige paremini tagatud. Teist nõuet, tehtud töö tulemuste kättesaadaval kujul ja hõlpsat kasutamist võimaldavat avaldamist — on meil seni puudulikult täidetud. Kõiki andmestikke, kokkuvõtteid, kaarte, jne. mis valmistatakse instituutides, peaks paljundatama ja saatma kõigile asutistele, kes sellest kuidagi viisi huvitatud. Praegu on nii, et plaanid, kaardid, kavad ja teised materjalid, millel tihti väga laialatuslik tähtsus, on vastavates asutistes ainult ühesainsas eksemplaris olemas. See raskendab muidugi äärmiselt olemasolevate andmete kasutust teiste asutiste või uurijate poolt. Näiteks on kõigis maakondades tehtud liiklemisvaatluste alusel koostatud maanteede liiklemiskoormatuse kaarte olemas ainult kahes eksemplaris: üks on vastava maavalitsuse teedeosakonnas, teine Teedeministeeriumis. Nende mitmes suhtes teaduslikult huvitavate ja väärtuslike andmete (millede kogumine vahel läks palju maksma — üks liiklemisvaatlus Tartumaal näiteks maksis 3000 kr) kasutamine on seetõttu väga takistatud. Ometi oleks lihtne neid paljundada ja saata kõigile asutistele, kes on neist huvitatud: Konjunkturinstituudile, Ülikooli Majandusgeograafia Seminarile, Teeduurimise Seltsile, Inseneride Seltsile, Kaitsevägegede staabile jne. Selliseid näiteid võiks tuua vägagi

palju. Praegune polügraafiline tehnika on küllalt arenenud, et võimaldada lihtsat ja odavat paljundamist — seda tuleb ainult kasustada.

Kolmandaks tuleks koostada iga üksiku asutise jaoks pikemaajalised tegevuskavad, mida riiklik uurimiskoogu peaks kin- nitama. Sellega välditaks palju asjatut tööd, ja säästetaks aega ning raha. Neljandaks tuleks luua tihedam ühendus välismaaga igal alal. Selleks tuleb eriti korraldada ja niipalju kui võimalik suurendada publikatsiooni tegevust kui ka otsesest ühenduse pidamist välismaa vastavate asutistega kirj vahetuse ja külastamise teel.

* * *

Teaduslik uurimistöö on kaheilmeline: nn. puhtteaduslik ja nn. rakendusteaduslik. Mõlemat laadi uurimistöö tähtsus tänapäeva majanduses on määratu, kuigi see tööeksperiment ei ole avalikkuses ning paljudes asutistes veel leidnud küllaldaselt tunnustust.

Kui meie puhtteadusliku uurimistöö alal on mõnigi vajak olemas, siis on see seletatav asjaoluga, et puhtteadusliku uurimistöö kasu ei ole sageli otseselt praktiliselt nähtav ja seetõttu peetakse seda eluvõõraks ja toetust mittevääri vaks, „eluvõõraste inimeste“ — teadlaste eriharrastuseks, nagu seda umbes on postmargikorjamine „normaalsete“ inimeste juures. Rakendusteadusliku uurimistöö kasu on sellevastu hoopis käega katsutavam ja seetõttu avalikkuses ning ametlikult palju rohkem tähelepanuväärne.

Ometi peab rõhutama, et ka rakendusteadusliku uurimistöö alal ei ole meie olukord eriti hea. Võrdlemisi rahuldav on küll põllumajandusliku katsetöö korraldus, ent see on kahjuks õieti ainsaks alaks, kus meil laialdase- malt tahakse teaduslikku katsetööd. Kuid ka põllumajanduslik katseasjan- dus oleks meil mitmel sektoril veel süvendatav ning avardatav. Nii võiks esikohal nimetada luhakatses jaama tarvidust. See võiks omal alal kujuneda sama tähtsaks ja tulusaks, nagu seda madalsoode kultiveerimise alal on kahtlemata praegune Tooma Sookatse jaam.

Teatavasti esineb meil üleujutuste all kannatavaid luhamaid suuremate kompleksidena Peipsi rannikul, Võrtsjärve- Emajõe ning Kasarijõe ümbrus- ses j. m. Kokku on neil aladel ümmarguselt 100 000 ha luhamaid, ja lisan- dades mitmel pool hajutatud väiksemad luhamaad, siis kokku lähikaudu 140 000 ha. Nende, praegu äärmiselt lõdvalt kasustatud alade tootmistingi- muste uurimiseks on seni paraku väga vähe tehtud. Asutatav katsejaam, töötades Tooma sookatsejaama eeskujul, peaks eriti just rõhutama, mil moel oleks praktilisim tõsta luhamaade tooke, millised kultiveerimis- ja veeolude korraldamisüsteemid oleksid otstarbekaimad jne. Tuleb ju meele pida- da, et meil on juba käsil mitmed suured ja kallid tööd, mille sihiks on just luhamaade kasustamine, nagu näit. Kasari jõe reguleerimistööd, Peipsi pinna alandamine jm. Teised suured kavad luhtade kultiveerimiseks on välja töötatud omal ajal sisevete uurimise büroo poolt, ent nende teosta- misele ei ole veel asutud, kuna puuduvad tasuvuse jm. katseandmed.

Kaheldamatult oleks väga tarvilik, kui peatselt alustaks tegevust „Eesti Luhakatses jaam“ ja selgitaks otstarbekaimad kasustusmeetodid ning annaks ühtlasi juhtnöörid maaparandustööde teostamiseks. Luhakatses jaama soodsaks asukohaks näikse olevat Emajõe- Porijõe luht Tartu ligidal, kus võrdlemisi väikesel maa-alal on esindatud väga mitmed luhatüübid. Sellele on käesolevas ajakirjas juba varemaltki tähelepanu juhitud seoses Luunja silla ehituse küsimusega.

Samuti tarvilik oleks katsejaam, mille eritülesandeks jääks Loode- Eesti ja Eesti saarestiku madalal põhjaliste rühkmuldade ja loopealsete jaoks otstarbekate kasustusviiside väljatöötamine.

Salgamatu kasu tuleneks ka karusnahaloomade kasvatuse katsejaamast, mille ülesandeks võiks jääda ka nende loomade levitamine. See katsejaam võiks tõenäoliselt töötada ilma juurdemaksudeta, hankides tulu loomade ja karusnahkade müügist. Imelikul kombel on meil karusloomade kasvatust seni väga visalt arenemas, kuigi ta meie olustikku peaks kõigiti sobima. Kuna eraalgatus on seni puudulikult funktsioneerinud — nähtavasti ala uudseuse tõttu, — siis peaks küll riik selle majandusala plaanika arendamise algatuse oma kätte võtma, seda enam, et meie praegune toodang sel alal ei rahulda isegi siseturu nõudeid. Samal ajal aga näeme meiega samades kliimaatilistes tingimustes asuvail mail — Kanadas, Norras, Rootsis, Soomes jm. sellekohaseid märgilisi edusamme.

Võiks veelgi esile tuua rea mitmeid tarvilikke üritusi, kui selleks aga jatkuks ajakirja lehekülgedel ruumi. Igatahes tähendaksid toetused sellelaadilistele rakenduste aduslikele ning katseasjanduslikele fundamenteerimistele midagi rohkemat ja uusi perspektiive avavat kui lihtsad igasugused juurdemaksud põllumajandusele. Peaasi, nende uute algatuste kaudu saaks mõjule pääseda meie tugevaim relv — kvaliteeditöö, aitaks korvata need vajakud, mis esinenud meie elamisruumi looduslikus varustises.

Ülevaade ettepanekuist.

Meie elamisruumi täiuslikuma kasustamise, ümbruse ja rahvastiku suhete ümberkorraldamise ja rahvamajanduse eduka ning plaanika arendamise mõttes oleks keskse tähendusega teaduslik majandusinstituut, mis jagunedes mitmesse sektsiooni, oleks ühtlasi kõrgeim ning pädevaim riiklik instants rahvamajanduse kõigil aladel. See instituut teostaks sisuliselt ka rahvamajanduse kontrolli ja oleks ka algatajaks teatavais piirides.

Sektsioonidest võiks esialgu esile tõsta peamiselt nelja järgmist:

- 1) Asustus- ja liiklemis- sektsioon, mille ülesandeks väljatöötada meie „maakorralduskava“, uurides kõike, mis sellesse puutub (raudteed, maanteed, veeteed, maalised ja linlikud keskused).
- 2) Energiamaajanduse- sektsioon, mis uuriks meie energeetilisi võimalusi — veejõu, põlevkivi, turba ja puidu kasutust, ja töötaks välja elektrifikatsioonikava.
- 3) Põllumajanduse- sektsioon, mis teotseks põllumajanduse erisektorite väljaarendamise kallal ja esitaks sellekohase konkreetse kogukava.
- 4) Töõnduse ja kaubanduse sektsioon, mis toimetaks uurimisi vastavail aladel.

Peale loendatud sektsioonide oleks instituudil veel vajadust mõõda eriküsimusi lahendavad organid, näiteks administraatsiooni, rahanduse, töö ratsionaliseerimise ja toodangu standartimise komisjonid jm. Riiklik uurimise nõukogu aga juhataks ja korraldaks uurimis- ning katsetööd.

Algusel tuleks mõistetavasti kogu rõhk asetada igakülgsel uurimistööle, mis tehakse vastavate instituutide kaudu, sest alles põhjalik olukordade tundmine on eelduseks otstarbekate ning tõesti plaanikate kavade väljatöötamisele. Arusaadavalt tuleks piinlikult vältida puudulikkude eel-
töödega tehtud kavade elluviimist, eriti kui on tegemist kulukate ehitustega.

Koos uurimistöö edasijõudmisega tuleks asuda ka integraalse majanduskava väljatöötamisele, mille järk-järgulisele teostamisele võib asuda sel määral, kuidas majanduslikud olud seda lubavad.

Teatav paljutootav algus on meil juba tehtud konjunktuur-instituudi asutamise näol. Jääb üle vaid loota, et sellel ei jääda peatuma, vaid kogu probleem — meie rahvamajanduse plaanikas võimastamine ja meie rahva elujõu ning elatistaseme tõstmine võetakse käsile integraalselt ja teaduslik-plaanikalt. Kõige selle juures tuleb aina rõhutada, et rahvamajandus on tervik, mille arendamine vajab tervikulist majanduskava, aga mitte üksik- ning osakavu ja nende liigrutulist elluviimist.

J. Poopuu.

VAJAME UUT ARUSAAMIST RAHANDUSEST.

„Dollaril ei ole tänapäeval enam seda ostujõudu, mis tal oli enne sõda. Meile näib küll, et dollar jääb ikka üheks ja samaks, kuid tegelikult ta muutub alatasa. Ta on ebastabiilne nagu inglise naelsterling, prantsuse frank, itaalia liir või saksa mark. Väga olulised probleemid tekivad sellest ülitähtsast tõsiasiast, et rahaühikud oma ostujõu poolest ei ole püsivad“, kirjutab Ameerika kuulus majandusteadlane prof. Irving Fisher ühes oma teoses. Meie lugejatele see tsitaat sugereerib tingimata kujutelma, nagu kõneleks prof. Fisher dollari kulla aluselt langemisest ja dollari ning teiste valuutade kullasisalduse kõikumusest. Selliselt on ju kasvatatud meie mõtlemist rahandusest ja selle põhjal me otsustame rahandusküsimusi. Kuid siin lähtub prof. Fisher jutt uuest alusest.

Prof. Fisher kirjutab eeltoodud read veel siis, kui dollar püsis kulla alusel. Järelikult ei võinud ta kaevata dollari kullasisalduse kõikumuse üle, vaid ta kõneleb raha ostujõu kõikumisest. Raha ostujõud on mõiste, mida käsitletakse nii meil kui enamuses riikidest üldiselt hoopis valesti.

Senine rahanduslik tarkus on õpetanud inimesi raha kindluse ja raha väärtuse üle otsustama kullakatte põhjal. Ka enamuse Eesti majandusministreid on käsitlenud oma kõnedes Eesti krooni kullakatte protsenti nagu mingit tõsist majandusliku elu peeglit. Mida kõrgemal see katteprotsent, seda parem arvatakse olevat majanduslik olukord, seda kindlam peaks olema järelikult ka rahaühik. Kuid sellise käsitlusviisi juures me ei taba kaugeltki asja sisu ja me õieti sipleme aastatuhandete iganenud mõtteviisis, kui me kulla aluselt lähtudes otsustame rahanduse üle.

„Igapäeval tarvitataivate kaupade hindade tase olgu õigeks mõõdupuuks raha väärtusele ja sellise hinnataseme stabiilsuse hoidmine olgu õige rahapoliitika ülesandeks“,

ütleb tuntud inglise pangategelane R. McKenna. Seda vaadet jagavad mitmed teised maailmakuulsad majandusteoreetikud, nagu prof. G. Cassel, prof. J. M. Keynes j. t. Nende seisukohtadest lähtudes me saame rahanduse juhtimiseks hoopis uued alused. Mitte enam keskpangas hoitav kulla hulk ei pea määrama liikvelelastava raha hulga, mitte kullakatte järele ei pea aetama rahanduspoliitikat, vaid keskpank peab hoolitsema, et raha ostujõud jääks ühele ja samale tasemele.

Ostujõudu saab kindlaks teha hinnaindeksi abil. Kui hinnaindeks langeb, siis tähendab see raha ostujõu tõusu ja kaupade odavnemist. Kui indeks tõuseb, siis on raha läinud odavamaks ja kaubad kallimaks. Sest raha ja kaubad seisavad turul vastamisi, nende pakkumise ja nõudmise vahekordadest kujuneb hind. Kui keskpank tahab hoida üldist hindade taset, peab ta reguleerima raha pakkumist, s. o. liikveloleva raha hulka ja võimalust mööda selle ringkäigu kiirust. Seda me nimetaksime aktiivseks vääringupoliitikaks.

Hindade püsivuse mõistes ei pea ära vahetatama üldist hinnaindeksit üksiku aine hinnaga. Üksikute ainete hinnad kõiguvad alatasa mitmesuguste hooajaliste mõjutuste, toodangu häirete, moodide ja kvaliteetide erinevuste jne. põhjal. Seda kõikumist ei saagi kaotada. Mida aga saab ära hoida, see on üldise hinnatase langemine, (või ka tõusmine), kus kõikide kaupade hinnad on ühiselt mõjustatud.

Kuivõrd Eestis on senini rahanduse alal väärיתי talitatud, selgub suurmüügihindade liikumisest statistikabüroo andmetel. Eesti suurmüügihindade indeks oli tõusnud 1927. aastast kuni 1929. a. märtsini 111-lt 123-le. Seega oli rahaväärtus selle aja kestel ümmarguselt 10 protsenti langenud. Kuid siis tuli pööre teisele poole. 1929. aastal hakkasid kaupade hinnad langema ja rahaväärtus tõusma. Sügavpunktini jõudis hinnaindeks 1933. a. juunis, mil ta oli langenud 79-le. See langus teeb välja 4 aasta kohta ümmarguselt 36 protsenti. Järelikult oli selle võrra tõusnud raha ostujõud kaupade suhtes. Kuid lisagem ühtlasi juurde, et selle võrra oli ka kõigi võlgade koormatus suurenenud ja kõik pikaajalised lepingud sisuliselt rikutud, sest võlad ja muud kohustused (mis rahas väljendatud) ei vähenenud mitte sentigi, kuigi raha oli läinud enam kui kolmandiku kallimaks. Sarnane olukord muidugi mõjub hävitavalt majandusele ja tagajärg oligi, et Eesti pidi lahkuma kuldvaluuta standardist ja langetama krooni väärtuse. Tollest momendist tõusis hindade tase ja vahekorrad muutusid õiglasemaks. Aga nad ei ole praegugi veel õiged, sest hinnaindeks on vahepeal uuesti langenud endise madalseisu ligidale (tänavu juunis 82, kuna ta 1933 aasta septembris oli 91).

Käesoleval juhul möödunud sündmuste meenutamisel ei ole oluline mitte see, kas eesti krooni langetamine või hoidmine oli õige või ebaõige samm. Krooni küsimus on meil muutunud nagu mingiks usutunnistuse küsimuseks, millest ei sobigi rääkida, kui ei taha tüli kutsuda esile. Ja temast ei oleks ka vaja rääkida, sest igitõks teab isegi, kuidas asjad on muutunud ja mis mõju mingi samm on avaldanud. Me puudutasime aga fakte seepärast, et selgitada põhimõtteliselt rahandusküsimuste alust. Meil on vaja vabaneda vaatest, et kui eesti krooni kulla ja välisvaluuta kate on üle 40 protsenti, nagu seadus nõuab 1927. aastast saadik, et siis on asi korras. Sel ei ole üldse mingit tähtsust, kui suur on kullakate, vaid tähtis on see, kuidas majandus liigub, kas hinnetase tõuseb või langeb. Ja tegelikus majanduses ei küsi tõesti ükski põllumees,

kaupmees ega tööstur, kui suur on täna krooni kate, vaid igauhte huvitab, mis hindama täna oma kauba eest saan. Hind määrab majandusliku tegevuse võimalused. Kui läbiseigi kõigilt kaupadelt hakkavad hinnad langema, siis tuleb paratamatult üldine seisak. Seda me nimetamegi kriisiks. Ja selle eest me peame hoidma oma riiki.

Välismaalt võime veel praegugi noppida eeskujusid, millist mõju avaldab rahanduspoliitika üldisele majandusele. Prantsusmaal, kus rahandust on juhitud kulla aluselt lähtudes, on hinnaindeks 1931. aastast saadik tänaseni langenud ümmarguselt 33 protsendi võrra. Ja nüüd me loeme igapäev lehtedest, kuidas Prantsusmaa võitleb tööpuudusega, eelarve puudujääkidega, väliskaubanduse raskustega ja toodangu allakäimisega. Inglismaal on aga samal ajal suurmüügihindade indeks jäänud püsima ühele ja samale tasemele ning tööstustoodang näitab sellejuures tõusu, väliskubandus elavnemist, rahva töövõimalused paranemist. Raske oleks siin väita, et Inglise rahanduspoliitika pole avaldanud maa heakäekäigule mingit mõju.

Mitte asjata ei ütelnud mõne aasta eest kuulus leidur Edison, kel oli terav analüütiline pilk: „Maailma rahasüsteemi vead on suurel määral süüdi maailmakriisitekkimisel. Kullastandard tuleks heita kõrvale.“

Kullastandard, mis on sisuliselt vale kui rahanduse alus, on ka rahvuspoliitiliselt hukkamõistetav. Ta seob riigi ja rahva saatuse rahvusvahelise spekulatsiooni-objekti — kulla külge, ilma et rahval enesel oleks võimalusi oma majandust ja rahandust iseseisvalt juhtida. Maailma suured kullamagnaadid võivad kulla kokkuostmise teel muuta riikide hinnataset ja sellega petta kogu rahvaid. Kui peame veel silmas, et nende magnaatide hulgas on tubli esindus rahvusvahelisel rahval — juutidel, siis peaks meile olema küllalt selge, keda me kullastandardi austamisega teenime.

Et kullal täksi ei ole mingit tähtsust vääringu püsivuse kindlustajana, seda tõendab praegu Saksamaa näide, kus marga kullakate on alla 2,5 protsendil.

Kullastandardit on hakatud viimasel ajal mõnelt poolt propageerima selleks, et rahvusvaheliselt seada jalule stabiilsus üksikute valuutade vahel. Sel puhul aga ütleb Inglise panga üks direktoreid — sir Basil Blackett; „peab tõstma küsimuse, kas Inglismaale on üldse soovitav pöörata tagasi kullastandardi juurde, enne kui pole korda läinud kõrvaldada olukorrad, mis põhjustasid selle vääringu — põhimõtte nurjumise. Tuleks püüda ühtlase vääringu maksmapaneku poole riigis eneses ja sisemaal hinnataseme kindlustamine viia läbi. See samm mõjuks otsekohe ka teistele riikidele ja võiks arvatavasti olla teerajajaks rahvuslike vääringusteemide parandamisel.“ Sellest järeldub: ei oleks enam mingit tähtsust rahvusvahelisel kullastandardil, kui iga maa on rahvuslikes piirides stabiliseerinud oma vääringu sisemaa hinnatase alusel.

Ka meie rahanduspoliitika juhtimisel peaks ükskord jõutama arusaamisele õigest vääringu mõttest. Mitmed meie rahanduse tegelikud korraldajad nagu õige paljudeski teisteski maades ei ole jõudnud kaugeemale vaaraodeagest tarkusest: kui kuld on keldrites küllalt, siis on rahvas heal järjel. Tegelik elu on aga läbi aastatuhandete kinnitanud risti vastupidi: kui kuld, mis on määratud rahaks või raha aluseks, on kogutud kokku, liikkelt ära, siis rahvas on jäänud vaeseks, sest tema majandusliku

tegevuse seismajäämine on viinud ta allamäge. Seda saavutas juba omal ajal Joosep egiptuse rahva juures, kus „ta kogus kõik raha kokku, mis Egiptuse maalt ja Kaanani maalt leiti, vilja eest, mis nemad ostsid,“ (Moosese 1. raamat 47. peatükk) ja kus ta siis hiljem selle raha eest ostis kogu riigi lojused ja maa, sest rahvas oli jäänud vaeseks (hinnad olid langenud). „Ja rahva viis ta ära linnade sisse ühest Egiptuse maa raja otsast teise otsa.“ Joosep teostas seega deflatsiooni kõigi „moodsate“ reeglite kohaselt, nagu tänapäeval kullastandardi maades kõikjal tehakse ja varem on tehtud.

Tagajärjed olid siis — 4000 aasta eest samad kui nüüd. Deflatsiooni puhul langevad hinnad, majanduselu jääb seisma, rahvas vaesestub. Toimub üldine allakäik. Kui aga rahaga ei sooritata selliseid võltsimisi, kui hindade tase hoitakse püsivana, siis käib rahvamajandus ühtlast rada. Väiksemad võnked on küll võimalikud, aga hukutavaid kriisinähteid saab hoida ära. Seda võimaldab õieti korraldatud rahandus.

M. Ojaveer.

KORPORATIIVSETE IDEEDE RAKENDAMISEST VÄLISMAIL JA EESTIS.

Korporatiivsete mõistete virr-varr, mis kahjuks siin-seal veel edasi kestab, nõuab asja lähemist selgitamist. Kuna küsimus on aga võrdlemisi laialdane ja kirjandustki peale itaaliakeelse rohkesti juba olemas, siis on võimalik siinkohal puudutada vaid asja olulisemaid külgi.

Kõigepealt sõna „korporatiivne“. Mis mõistetakse selle all?

Moodne korporatiivsuse mõiste tuli Itaaliast. Seal on tal oma eriline tähendus ja nimelt mõistetakse selle all töövõtjate ja tööandjate vahelist koostöö korraldust. Et aga korporatiivne korraldus Itaalias on paratamatult seotud ka ametiühingute (sündikaatide) olemasoluga, siis see mõiste laienes, eriti kui korporatiivne idee levis Itaaliast välismaile. Prantsusmaa, Šveitsi, Saksa j. t. maade poliitilises kirjanduses mõeldakse korporatiivsuse all mitte enam ainult töövõtjate ja tööandjate vahelisi korraldusi, vaid ühingu, seltsi või erifunktsionaalset koondumise ideed üldse, peamiselt küll kutse, kuid ka kultuuri j.t. aladel. Nähtavasti on siin paratamata maksvusele pääsenud korporatiivsuse igivana sõnaline alus „corpus“, millest juba keskajast saadik on loodud sõna „korporatsioon“, nagu nimetati ja nimetatakse Prantsusmaal käsitöö organisatsioone ja mujal ning meil mõningaid üliõpilasühinguid. Näit. nimetab prof. Keller (Šveits) korporatsiooniks: „riiklikult tunnustatud autonoomset korraldust majandus-sotsiaalsete sihtide taotlemiseks“. See on tegelikult meie kodade mõiste. Umbes samal seisukohal asub ka J. B a r t h é l e m y j. t.

Veel enam omandab korporatiivsuse mõiste mitmekesisidust, kui vaatleme seda sisu, mis temale tahetakse anda mitmel maal ja mitmete voolude järgi.

Igalpool ja alati jääb aga korporatiivsuse mõiste aluseks asjalugu, et on tegemist rahva organiseerimisega tema üksikute funktsioonide järgi, mitte ainult kutsete, vaid ka kultuuralade kaudu, ja mitte enam maailma-vaadete järgi, nagu erakondlik-parlamentaareses süsteemis.

„Korporatiivne“ ei ole seega mitte seisuslik, vaid hoopis uue sissuga sotsiaal-kultuur-juriidiline mõiste.

Korporatism nagu iga teinegi „-ism“ väljendab ideoloogiat, püüdeid, tegelikke katseid ja nähteid, mis siiani on selgunud korporatiivsete ideede rakendamisel.

Korporatismis võime juba eraldada kindlat kolme, võib-olla isegi nelja vormi.

Esimene vorm on fašistlik itaalia korporatism, mille iseloomustus on ametiühingute sihikindel asutamine, kuid töövõtjad ja tööandjad eraldi omaette. Kogu riiklik ülesehitus põhineb ametiühinguil, koos juhuprintsiibi ja ühe-erakonna-riigi ideega.

Teine vorm on katoliiklik korporatism, mille alused esitati paavst Leo XIII poolt läkituses „Rerum novarum“ 1891. a. ja mis kaasaegse paavsti Pius XI 1931. a. uues läkituses n.n. „Quadragesimo anno“ põhjendati üksikasjalikult. Algupärasel kujul soovitab katoliiklik korporatism luua töövõtjate ja tööandjate vahelisi ühinguid juba algrakust peale. Ta ei soovi mitte niivõrd korporatiivset juhiriiki kui korporatiivset ühiskondlikku korda, pannes suurt rõhku vaimse koostöö uuestünnile.

Kolmas korporatismi vorm on demokraatlik, mis püüab maksivaid demokraatlikke mõisteid ja korraldusi riiklikult ühendada korporatiivsete ideedega. See vorm on teoreetiliselt üksikasjalikumalt välja töötatud Šveitsis.

Neljandaks vormiks võiks lugeda sotsialistlikku korporatismi, olgugi teatava tagasihoidlikkusega. Siia võiksid kuuluda tööliskonna ja sotsialismi esindajate kavad, nagu Prantsusmaal ja Belgias (Marcel Déat, tööliste ametiühingute kesknõukogu esindaja Lefranc j. t.), kes tugevama riikliku keskvoimu, ametiühingute võimu kõvendamise ja plaanimajanduse kavadega meenutavad teatavat sugulust korporatismiga.

Jätame siinkohal lähemalt puudutamata korporatismi tekkimise põhjused. Ruumi puudusel väljendame vaid niipalju, et see on reaktsioon vana demokraatia sisule, tema puudusile, vana süsteemi uuema aja teadusele mitte-vastamisele, isiku ja riigi vastastamisele, mis Rousseau ja Prantsuse revolutsiooni ajast saadik on kõigi demokraatlikkude süsteemide tuum. „Isiku ja riigi vahel ei tohtivat olla mingit vahelüli“— õpetab meil praegugi mõni endise mentaliteediga demokraat. Ometi on tekkinud uued nõuded, uued jõud, kriis majanduses kui ka valitsemisüsteemes, mis paratamata nõuavad vanade tõekspidamiste revideerimist.

Korporatismi rakendamine. Korporatismi rakendamisel võime eraldada kahte järku. Esimene on vaba seltskondliku arengu aste.

Kõik harilikud ühingud, seltsid, liidud, sihtasutised jm., mis on erisihilised ja erifunktsionaalsed, olgu majandusliku, kultuurse, usulise või muude sotsiaalsete ülesannetega, on oma sisult või olemuselt korporatiivsed. Kui 1931. a. oli Eestis registreeritud ligi 11.000 seltsi (1 selts 100 inimese peale), siis see näitab, kuivõrd erifunktsionaalse ühingu idee on akuutne ja eluline. Kõik kartellid, trustid sise- ja välismaises ulatuses kuuluvad samuti siia.

Järgmine aste on veel seltskondlik, kuid sunduslikkuse momendiga — need on korporatiivsed koondised, mis on riiklikult tunnustatud avalik-õiguslikul alusel, nagu keskaja tsunftid, mitmesugused

kojad välismaal ja meil, autonoomsed korraldused kiriku, rahvuste j. m. aladel.

Korporatismi esimese järgu (seltskondlik aste) rakendamise puhul ei oma korporatismi idee riiklikus aparaadis erilist kaalu, sest viimane on rajatud teisele alusele, harilikult erakondlik-parlamentaarsole.

Teine korporatismi rakendamise aste on korporatiivse riigi vorm, kus korporatsioonid kui niisugused moodustavad riikliku organismi või võimu ülesehituse algsad ehk aluse, mis ei esine teistes riigivormes. Ka siin võime tähele panna mitmeid arenguastmeid täielikult uuest kuni segavormini vanade demokraatlikkude korraldustega.

Esimesel kohal oma kestuse, korralduste üksikasjade ja täielikkuse poolest korporatiivse riigi mõiste puhtuse mõttes seisab Itaalia.

Paavst Leo XIII läkituse (1891. a.), filosoof Hegeli, sotsialist-aktivist Sorel'i ja Rocco (1923. a.) mõtete mõjutusel pani Mussolini aluse tugevale riigivõimule ja 1926. a. riigi korporatiivsele korraldusele. („Töö carta“).

Itaalia korporatiivse riigi ehituskivi on ametiühing (sündikaat), mille kaudu on organiseeritud kõik ametialad, kuid töölised ja tööandjad, ettevõtjad ja ametnikud igauks eraldi omaette. Külades ja linnades, ühe sõnaga kohtadel, kui seal leidub kas koha peal või laiemas ringkonnas vähemalt $\frac{1}{10}$ teataval alal töötajaid, võivad nad saada ametliku ametiühingu õigused, mis jääb selle ala ainukeseks, kuna kõik teised võivad küll olla, aga kannavad juba seltskondlikku iseloomu.

Kohtade ametiühingud (sündikaadid) ühinevad maakondlikeks, maakondlikud ülemaalisteks liitudeks, nn. föderatsioonideks, millede arv käesoleval ajal on nii tööandjail kui töövõtjail 80, kokku seega 160. Seega näeme, et erifunktsionaalseid suuremaid rühmitusi või alasid on seal ühiskonnas leidunud umbes 80. Need vastava grupi föderatsioonid ühinevad põllumajanduse, tööstuse jne. suurema majandusringi konföderatsioonideks (arvult 7). Töövõtjate ja tööandjate, samuti ühe teatava produktiivse ala, näiteks teravilja, puu, tekstiili, õli jne. liitmiseks üheks tervikuks on loodud 22 korporatsiooni, kuhu kuuluvad väga mitmesugused sündikaadid mitmest föderatsioonist. Korporatsioonid on loodud töövõtjate ja tööandjate esindajaist pariteetlikul alusel. Edasi järgnevad korporatsioonide nõukogu, korporatsioonide ministeerium ja teised asutised, nagu fašistide suurnõukogu, senat (vana põhiseaduse alusel, mis on veel muutmata) ja valitav parlament, mis valitakse 400-liikmelisena 1000 peamiselt konföderatsioonide poolt esindatud kandidaatide seast fašistliku suurnõukogu poolt ja kinnitatakse kas „ja“ või „ei“ sõnaga rahva poolt (G. Bottai).

Ei ole võimalik kõiki üksikasju siinkohal esitada. Olgu seepärast toodud lõpuks vaid Itaalia korporatismi iseloomustus.

Üldise riigiõiguse professor Roomas, S. Panunzio, iseloomustab Itaaliat kui: 1) alluvuse või juhi riiki, 2) fašistlikku ühe-erakonna-riiki, mis olevat eriti tähelepanuvääriv uuendus, ja 3) kui sündikaal-korporatiivset riiki. Seejuures on tähtis meeles pidada seda, et kaks esimest iseloomustust teostati ammu, kuna korporatiivne külg põhjendati kindlamalt alles 5. veebr. 1934. a. ja on pidevas arenemises. Panunzio järgi võivad korporatsioonid anda isegi seadusi!

Itaalia korporatism ei ole kõrvaldanud kõike demokraatlikke nähteid — näiteks valimiste põhimõtte maksvus, teatav detsentralisatsioon (korporatsioonide seadusandlik võim) jne., muidugi kesk võimu kontrolli all.

Arvustajad (Philippe de Zara jt.) toonitavad Itaalia kohta seda, et seal tegelikult valitsevat veel endine liberaal-kapitalistlik majandussüsteem, kuna korporatiivne külg olevat vähe arenenud, mis eelmisi asjaolusid arvestades on ka õige. Vaatamata tugevale tsentralisatsioonile või totaalsusele ei esine siiski itaalia fašistlikus korporatismis sääraseid diktaatorlikke jooni nagu näeme Austria, Vene või Saksa valitsusviisides. Korporatiivse külje arendamine näib edaspidi pehmendavat totaalse kesk võimu iseloomu.

Korporatismi levik teistesse maadesse. A u s t r i a. 1. mail 1934. a. anti Austrias uus põhiseadus, mis end nimetab „Ständische Verfassung“. Erakondi ei ole, samuti mitte endist parlamentaarset süsteemi. Põhiseadus näeb ette 7 korporatsiooni (põllumajandus, tööstus, käsitöö, kaubandus, pangandus, vabad elukutsed, ametnikud). On olemas m a j a n d u s n õ u k o g u 70—80 liikmega korporatsioonide esindajaist, k u l t u u r n õ u k o g u 30—40 kiriku, kooli jne. esindajaist, siis r i i g i n õ u k o g u 40—50 liikmega, peale selle m a a k o n d a d e n õ u k o g u. Need kõik on nõuandva häälega asutised. Seadusandlik võim kuulub liidupäevale, kus on umbes 60 liiget. Pealeselle astuvad eelnimetatud neli nõukogu kokku nn. „l i i d u k o o s o l e k u k s“ üldtähtsate küsimuste otsustamiseks. Riigi eesotsas seisab president. K õ i k n õ u k o g u d e l i i k m e d m ä ä r a t a k s e.

Süsteemi iseloomustis on see, et nimetades end küll korporatiivseks süsteemiks, ei anna ta korporatsioonile mingit olulist õigust. See on diktaatori režiim, võimu täielik kontsentreerimine (Ch. E i s e n m a n n). Seejuures ei ole ametiühing, nagu Itaalias, mitte eriti välja arendatud.

Eestis on asutatud rida mitmesuguseid kodasid ja asutatakse veelgi, peale selle teisi autonoomseid korraldusi, nagu kirik, sihtkapitalid kultuur-autonoomiad jne. Kojad on poliitilise esinduse õigusega, mis nähtub nende esindusest M a j a n d u s n õ u k o g u s, kus ei arutata mitte üksi puht-majandusseadusi, vaid ka sotsiaalseid — nagu tööaeg, palga tingimused, töovahekorrad jm. Korporatiivsed mitte-majanduslikud organisatsioonid on esindatud R a h v a h a r i d u s e- ja k u l t u u r n õ u k o g u s, mis oma ülesehituse süsteemilt ja ülesannete seisukohalt on praegu küll ebamäärane. On loodud poliitiline organisatsioon „I s a m a a l i i t“, kui organ, kes peab looma uue süsteemi seljataguse ja kaitse rahva kõigis kihtides.

Seega Eestis korporatiivsed korraldused näivad kujunevat riigivõimu või riigiorganismi tähtsaiks ülesehituse alusteks, kuigi sellekohane areng on praegu süsteemitu. Iseloomustav Eesti kohta on see, et võrreldes Itaalia ja Austria korraga meil valitseb peaaegu täielik demokraatlik põhimõte. Kui Itaalias on juhi-, alluvus- või totaalteediprintsiip koos ühe erakonna mõjuvõimuga algusest peale tugevalt esindatud ja korporatiivne-sündikaalne alus (Panunzio) veel vähe arenenud, siis on Eestis asi ümberpöördukt. Eesti korporatism on arenenud juba aastaid täiesti demokraatlikult: a l t ü l e s! Meil on kojad tekkinud rahva tahtel ja varem al ajal oli kesk võim pigemini takistajaks kui õhutajaks. Eestis ilmsiks tulevad autoritaarsuse ja ühe erakonnaalged on võrdlemisi nõrgad ega esine silmatorkavalt. Esindused meie korporatiivsetesse nõukogudesse on v a l i t a v a d, mitte määratavad (Austria) ja puudub ka mõjuavaldus esindajate valimisel (Itaalia). Seega esindab Eesti täiel määr al, l i s a m e j u r d e — k ä e s o l e v a l m o m e n d i l, d e m o k r a a t l i k k u k o r p o r a t i s m i! Kuigi siia juurde peaks tulema

edaspidi poliitilisi korraldusi kompromissina vanas mõttes, ei muudaks see enam Eesti korra üldist iseloomustust.

Portugal. Portugalis pandi maksma 1933. a. uus põhiseadus, mille järgi parlamendis on kutselistel korraldustel oma esindus.

Jugoslaavias on ette nähtud senatis kodade esindus. Samuti majandusnõukogus (14 ministeeriumi esindajat, 15 kodadest ja 15 määratud teoreetilist inimest).

Rumeenias on senatis igast provintsiist üks töövõtjate ja üks tööandjate esindaja, kes valitakse kodade kaudu.

Ungaris on kutsete esindajad senatis ja ka linnavolikogudes

Saksamaa. Eilne ja tänane Saksamaa ei ole õieti korporatiivne riik, kuna korporatsioon ei ole siin riigiaparaadi ülesehituse aluspõhi, vaid rahvusotsialistlik erakond ja juhprintsip, mis võimu on maksma pannud igalpool, muu seas ka parlamendis. Rahvusotsialistide võimuletulekul kaotati endine kodade iseseisvus ja võim. Ametiühingud on kaotatud. Nii töövõtjad kui ka tööandjad on sunniviisil liidetud ühte organisatsiooni kohtadel, nn. „käitirakku“, mis ühinevad kohalikult, maakondlikult ja üle riigi (20. jaan. 1934. a. seadus). Kogu rahvaelu alad on jagatud 19 gruppi, teatavas mõttes korporatsiooni, nagu toitluse, tekstiili, riietuse, puu, naha, kunstide jne. alad. 1935. a. 21. märtsi määrusega tahetakse anda neile korraldusile suuremat omavalitsust kui senini.

Nagu eeltoodust ja muust nähtub, on Saksamaa käesoleval ajal puhtakujuline ühe erakonna diktatuuririik, umbes nagu Nõukogude Vene. Kui seal esineb korporatiivseid tunnuseid, siis on see umbes sama kui erakondlikes parlamentaarseis mais igasugused kojad ja nõukogud, mis aga iseeneest riiki veel korporatiivseks ei tee.

Strassburgi professor **H. Laufenbürger** ütleb, et „kaugemale enam ei saa minna majanduse juhtimises,“ kui seda on läinud Saksa. Umbes sama võiks öelda ka poliitilise elu kohta. Korporatism eeldab aga teatavat detsentralisatsiooni.

Puht erakondlik-parlamentaarne demokraatia maad.

Peale ehtsate korporatiivsete riikide, kus põhitoonilt riigivõimu ülesehitus erineb endistest riigivormidest, on korporatiivsed ideed aktuutseks muutumas ja rakendust leidmas riiklikus mõttes ka real erakondlik-parlamentaarne süsteemiga mail. Seal katsutakse endise süsteemi puudusi ise parandada, enne kui tuleb uute põhimõtete võimas pealetung ja pühib vana korra hoopis. Suuremalt jaolt, jäädes truuks endisele iseloomule, katsutakse siin igasuguste asjatundjate-komisjonide, nõukogude, kodade j.m. näol korporatiivseid ideid rakendada riiklikku aparati, missugune protsess kodade asutamiseks oli käimas juba ammu (Belgia, Prantsusmaa, Poola, Kreeka j. t.).

Prantsusmaa. Valitsuste ebastabiilsus, majanduskriis, uute mõtete ja jõudude pealetung on teinud seal põhiseaduse muutmise küsimuse esmajärgulise tähtsusega küsimuseks. Veel keeb võitlus. Uuendusetpanekud tahavad näha tugevamat keskvoimu. Rida ettepanekuid puudutavad majandusnõukogu ja kutseliste korporatsioonide kaasatõmbamist riiklikku ellu. (Doumergue, Marcel Déat, vanad rindesõdurid, Lefranc, Inimõiguste liiga, C. G. T., Louis Sellier j. t.). **Flaandri-Marchandea**u kava näeb ette sunduslikku tööstusettevõtete kartelleerimist, kui teatav osa seda nõuab. (NB—meie kodade maksmapanek teisel kujul). Põllumeeste ringkonnad soovivad otsekohe korporatiivset süsteemi jne.

Inglismaal näeme fašistliku Mosley erakonna olemasolu. Ja Lloyd-George soovib majandusnõukogu. Riigimees Elliot arvab, et korporatism võib olla ka demokraatlik.

Taanis kaotatakse teine koda ja asendatakse asjatundjate kogudega. Šveitsis, eeskujuliku vana demokraatia kodumaal on korporatiivne idee teinud, peab ütlema, suuri edusamme poliitilises mõtlemises. Võime eristada kolme voolu sealses korporatismis: 1) fašistliku iseloomuga — nõrgem liikumine, 2) katoliiklikku — prof. Lorenziga eesotsas, keda esitab teatava jõuna käsitöösturite liit ja 3) vabameelset — demokraatlikku voolu, mis on väga üksikasjalikult välja töötatud. Siin on jõud: ametnikkude liit, mõned ühingud j. t. Suurim mõttekandja on aga Šveitsi vabameelne demokraatlik erakond, kes 3 juulil 1933. a. St. Gallen'is võttis vastu põhimõtted korporatiivse programmi kohta, kooskõlastades neid Šveitsi demokraatliku korruga. Ta valis suurema komisjoni, kes oma töö on juba avaldanud. Programmi mõte seisab selles, et korporatiivsed ühingud saaksid suurema autonoomia. Neist koondatakse nõukogud, mis lõpuks alluvad kõrgemale liidu nõukogule. Üldiselt jääb vana põhiseadus. (Oma üksikasjadega ja laiaulatuslikkusega väärneb Šveitsi demokraatlik korporatism eraldi vaatlemist.)

Poolas on hiljutises valimisseaduse eelnõus ette nähtud parlamendi saadikute kandidaatide ülesseadmise komiteedes muuseas ka kutsete esindus.

Kokku võttes, jättes kõrvale korporatismi maailmavaatelist-ideoloogilise külje, mis on küsimus omaette ja on väärt käsitleda erikirjutises, teeme ainult üldiseloomustuse korporatismi rakendusviiside kohta eri maadel.

Enne mõte, siis tegu. Ka korporatismi ideoloogilised alused on osalt proovitud keskajal, osalt uuesti üles tõstetud uuemas poliitilises kirjanduses, isegi riigiõiguse teoorias. (Paavstid, Ch. Benoit, Tatarin-Tarnheyden, Taylor, Léon Duguit ja rida teisi uuemaid teadlasi.) Saades akuutseks eriti viimase majanduskriisi ajal, alustati nende ideede teostamisega. Siin võime näha kahte, õigemini küll kolme viisi.

Üks tee on totaalse juhiriigi tee: ü l a l t a l l a. Siin loob tugev keskviim hoopis uued, s. o. korporatiivsed alused ja uued organid, halastamatult vana hävitades (Itaalia, eriti aga Austria j. t.)

Teine tee on demokraatlik tee, kus vana režiimi kõrvale katsutakse luua korporatiivsed riiklikud organid. Siia kuuluvad kõik endised demokraatlikud maad. See tee on a l t ü l e s.

Kolmas tee oleks see, kus kasutatakse nii esimest kui ka teist viisi. Siia kuulub Eesti, mis pakub teatavat omapärast kompromissi nii tugeva keskviimu kui ka endise demokraatliku vaimu vahel.

Korporatismi rakenduskatsed näitavad, et n. n. „korporatiivne riik“ ei tähenda veel ei Itaaliat, ei Austriat, ammugi mitte Saksa riigikorda ega olusid. Ei, „korporatiivne riik“ on veel uudne mõiste, välja kujunemata ja alles täiel määral arenemas. Ta võib olla diktatuur, totaalarriik, kuid kahtlemata võib teda kompromissvormina moodustada koos endiste erakondlik-parlamentaalsete korraldusega, viimaste saneeritud või re-dutseeritud kujul. Samuti ei ole kahtlust, et ka korporatiivne riik saab olla demokraatlik, nagu seda on kuningriigid Inglismaa ja Rootsi.

Korporatiivse riigi ideaalkuju on veel leidmata. Tema sisu ja vorm olenevad kõigepealt iga rahva omapärast ja arenemisastmest, samuti ka rahva juhtidest, kes seda teostavad.

Juhan Vilms.

OLUKORRAST PETSERIMAAL.

Riigi sisemise tegevuse tähtsamaks eelduseks on, et kuivõrd oma-riiklikult mõtleb rahvas, kuivõrd suur osa rahvast suhtub oma riigisse ja riigikorda pooldavalt, kiindunult. See on juba paratamatus, et kõik riigi kodanikud ei suhtu riigisse ühtemoodi pooldavalt. On alati teatav osa, kes suhtub riigisse kui mitte otsekohe eitavalt, siis vähemalt passiivselt, ükskõikselts. See on aga sama pahe, ainult väiksemas astmes.

Riigisse eitavalt suhtumiseks on kõige rohkem eeldusi piirimaadel elutsevatel inimestel. Sest piirimaadel on tavalikult suurem protsent elanikke, kes liituvad rahvuse poolest naaberriigi enamusrahvusega. Teatud mõte leiab ju pinda esijoonel seal, kus surve suurim ja kus psühholoogilised ja muud eeldused kõige kohasemad.

Piirimaad võivad olla eelpostideks kas ühele või teisele kultuurile, ühele või teisele riigile. Eelpostid on ajaloos aga etendanud alati suurt osa.

Selle mõttekäigu põhjal võime öelda, et seda kindlam on riigil enesetunne, mida suurema ja kindlama andumusega suhtub riigisse esijoonel piirimaal.

Seepärast pühendavadki riigid erilist tähelepanu oma osadele, mis on võõra riigi naabruses, eriti niisuguse riigi, mis on või võib saada vaenuliseks. Meilgi teotseb vastav organisatsioon. — Piirimaade Selts. Meilgi on paljudel kahtlust äratanud inimestel keelatud elutseda piiride läheduses. Meil on palju piirimaadel elutsenud inimesi saadetud elama siseriiki, kaugemale piirist. See näitab, kuivõrd hädaohtlikumaks peetakse piirimaad võrreldes riigi sisemiste osadega.

Kuid peame ütleva: sisemaale saatmised ja piiri ääres elutseda keelamised on ainult hädaabinõudeks: kaugele need ei näi viivat. Piirimaadesse, eriti Petserimaasse tuleb suhtuda õige tõsiselt. Seda nõuab meilt riigi tulevik. Olukorda Petserimaal tuleb muuta nii võiteisiti. Peaasi, et saavutataks eesmärk, et saavutataks Petserimaal lähendamise muu Eesti tasemele ja petserimaalaste tihedam liitumine Eesti omariikluse mõttega.

Petserimaal tuleb arvestada kolme erinevat jõudu: setud, eestlased ja venelased.

Tuleb aga kohe öelda, et nimelise vahetegemisega „setud“ ja „eestlased“ ei ole mõeldud, et nende vahel oleks sügavam erinevus. Erinevus on välistes eluviisides, kultuuris ja mõnel määral hingelaadis, kuid need on tingitud ainult isesugusest ajaloolisest saatusest. Teatavasti see meie rahvakild, kes elab ja on elanud praeguse Petserimaal piirides, kaotas enne muid eestlasi enda üle otsustamise võimaluse ja pidi alistuma võõrale tahtele, millal täpselt, seda ei teata, kuid igatahes enne 1200 a., s.o. vähemalt aastakümneid enne sakslaste „tulekut“. Kõik need paljud inimpõlvad, kuni meie iseseisvuseni on nad pidanud olema vaenlaste juhtida, on pidanud seega jääma ilma Lääne-Euroopa elustavast kultuurist ja käima venelastega sammu. On pidanud venelastelt vastu võtma usu ja suure pealetungi tõttu ka teataval määral eluse suhtumisviisi, on pidanud pealetungivate venelaste kasuks oma asualadest üha taganema ja loovutama neile suurema osa oma kodust.

Kaugele meie ajaloolisel ajal on ida sihis setude asumisala piir ulatunud, selle kohta on ainult oletusi. Mõningate, küllalt tõenäoliste oletuste järele on ulatunud vähemalt Irboskani, s.o. umbkaudu Eesti praeguse idapiirini. Sügavale setude asumisalasse, praegusse Petseri valda kiilunud venelaste kohta on teada, et nad juurduvad seal Joan Julma ajast s. o. kolm ja pool sajandit tagasi.

Mis puutub eestlastesse, siis on nad Petserimaal oma suuremas enamuses hoopis hilised asukad. Nii Vene ametlikkude andmete järele elas veel 1885 a. terves Pihkva maakonnas eestlasi ja lätlasi kokku kõigest 3084 hinge, neist siis arvatavasti pooled eestlased. Praegune Petserimaa aga moodustab endisest Pihkva maakonnast üksnes neli valda.

Viimase rahvaloenduse andmetel elab Petserimaal praegu 64,712 elanikku, neist tugeva arvulise enamuse annavad venelased; nimelt on neid kogu arvust tervena 63,3% (41,066 hinge). Kui venelaste hulka arvata ka muud meie vähemusrahvused, siis jääb teisele poolele, tähendab meie enamusrahvuse poolele ainult $\frac{1}{3}$ -line osa (33,8%), Setusid eraldi on 20,8% (13,438 hinge). Seega Petserimaa on ainult väiksel määral Setumaa! Setuja venepoolse Petserimaa vahelises piiris peaks oldama teadlikud. Ühist on tude ja venelaste vahel nii palju, et mõlemad nad elavad olude sunnil koos, läbisegi, külge külje kõrval — ja samades tingimustes, sama vähepakuvad, viletsat elu, mõlematel on südameasjaks sama kirik, lõpuks mõlemad peavad elama enamvähem endassesuletud elu, mis on üldiselt teada. Aga see viletsus ei olene rumalusest, nagu pahatihti ette heidetakse, vaid küll esijoones elamisvõimaluste kitsusest.

Teatavasti maaelanikkude elamisvõimaluste määrajaks on maa hulk, pinna headus ja tööstus-kaubanduslikud eeldused. Nende punktide kohaselt olgu antud viimaste statistiliste andmete põhjal lühike ülevaade petserimaa laste majanduslikust olukorrast. Esitatavad käivad igal pool ainult valdade kohta, kui just eraldi ei ole märgitud linna juurdearvamine.

Kui eraldame linnad, saame viimase rahvaloenduse andmetel ühele ruutkilomeetrile mujal Eestis 15,5 elanikku, Petserimaal 32, tähendab 2 korda rohkem. — Kuid vahekord halveneb veelgi, kui eraldame pindalast veekogud, sel juhul saame vastavateks arvudeks muu Eesti kohta 16,2, Petserimaa kohta 36,2. Petserimaale järgneb tiheduse poolest Tartumaa (20,1). Kõige hõredamaks osutub Pärnumaa (13,2).

Seejuures ebaproduktiivset maad (soid, liivakuid) ei ole Petserimaal suhteliselt vähem. Ka metsandus ei suuda üldises rahva heaolus etendada silmapaistvat osa. Metsamaa-ala on küll võrdlemisi suur, kuid mets on peal vilets. Kõik metsamaterjal kulub ainult rahva tarvete rahulduseks. Välja veoks ja nimetamisväärsaks metsatööstuseks ei jätku metsa.

Ja kui jättagi välja ebaproduktiivne ja metsaalune maa, s.o. kui arvestada üksnes põllutulunduslikku maad, siis vahe läheb veelgi suuremaks. Nii tuleb mujal Eestis põllutulundusliku maa ühele km²-le 27,7 elanikku, Petserimaal aga 62,1!

Petserimaale järgneb nii arvestades Võrumaa (35,7); kõige hõredamaks osutab Läänemaa (21,0). Tartumaal on kõige tihedamaks kihelkonnaks Torma ühes Avinurmega — 43, Petserimaal aga niisuguseks vallaks Kulje — 143. Ja muide, nii hõredalt asustatud üksust pole Petserimaal üldse, kui on seesama Tartumaa kõige tihedamani asustatud kihelkond.

Mis puutub aga maapinna headusse, siis selles suhtes saab paremateks

tunnistada ainult Irboska, Petseri ja Merimäe valla südamikke, mujal ei tõuse see Eesti keskmiseni. Kõige viletsam on pind Järvesuu ja Satserinna vallas, kuid ka seal on põllutulundusliku maa km²-l 58,7 ja 70 3 elanikku.

Lisaks tuleb veel maa mittepõhjalik harimine, mis on tingitud nii parrimate oskuste kui ka kapitali ja jõu puudumisest — sellega on ka osaliselt seletatav asjaolu, et saak ei tõuse Petserimaal kuski üle Eesti keskmise, vähemalt üle Lõuna-Eesti keskmise.

Maa korraliku harimise võimaluse üheks tähtsamaks eelduseks on meie oludes teatavasti hobuste tööjõu suurus. Selt seisukohalt on Petserimaa jällegi kaugelt halvemas olukorras. Kui näiteks mujal Eestis tuleb iga talundi kohta keskmiselt 1,6 hobust, siis Petserimaal kõigest 0,6, Senno vallas koguni 0,2 — tähendab siis keskmiselt üks hobune viie talundi kohta. Leidub laialt niisuguseidki küli, ja mitte üksi Senno vallas, kus 40—50 talu kohta ainult 4—5 hobust. Seega ühe peremehe hobusega haritakse kümne talu maa.

Kui meil üldiselt kurdetakse, et meie elustandard olevat liialt madal, võrreldes suurema jao teiste Euroopa riikide omaga, mis peab siis ütleva keskmine petserimaalane oma paarihektaarilise maalapikese ja sabast, äkkest, labidast, roobitsast koosneva inventari juures! Ning sealjuures ka tööstus-kaubanduslikest ettevõtetest ei saa nad teatavasti nimetamisväärselt lisa. Tööstusel ja kaubandusel on Petserimaal tunduvalt väiksempi osatähtsus üldises rahvamajanduses kui muudes maakondades. Näiteks viimase rahvaloenduse andmetel saab mujal Eestis (linnadeta) põllumajanduse (s.o. põllunduse, aianduse, mesinduse, metsanduse ja kalanduse) alal ülalpidamist 83,4% rahvastikust, Petserimaal aga tervelt 93,8%. Tähendab tööstuse, kaubanduse ja ühiskondlikul alal ülalpidamist saajate protsent on Petserimaal kõigest 6,2, teiste maakondade 16,6 vastu.

Nii elab teiste Eesti valdadega võrreldes Petserimaa valdades suhteliselt rohkem kui kahekordselt enam rahvast ja neistki tunduvalt suurem protsent elatab end põllumajandusest. Ei või seda kitsikust tundes paista naljakana, et elutarvete minimaalse rahuldamise võimaldamiseks püütakse vähestki lisa rübalate korjamise, korvide punumise, porisavist kausside-pottide vormimise ja saunaluudade tegemisega ning nende müütmisega. See on petserimaalaste tööstus ja kaubandus!

Tundes seda vaesust ja suurt kitsikust ning silmas pidades võimaluste vähesust, ei saa Petserimaasse suhtuda ükskõikselt või üleolevalt. Sest peetagu meeles, et Petserimaa on piirimaa ja et piiri taga on ideoloogia, mille ratsahobuseks on hoolitsemine vaesema kihi eest, ja lisaks elab sellel piirimaal suur hulk rahvuslikult naaberriigi pearahvusega ühtuvat rahvastikku. Mida ligemale piirile, seda viletsam on rahval elujärg ja seda tihedamalt (kuni saja protsendini) meie vähemusrahvusse kuuluvaid elanikke. See sunnib mõtlema.

Mis siin teha olukorra parandamiseks? Kas ei ole ehk koha peal võimalik leida mingisuguseid abinõusid rahva elamisvõimaluste suurendamiseks? Ei ole usutav, et laialdasema tööstuse arendamiseks pole eeldusi. Ainukesena on lootusi kodukäsitöö süvendamisele ja parandamisele. Kuid seegi võtab palju aega ning on lisaks küllalt vähepakkuv. Maa aga täitub ikka tihedamalt. Teada on kõikidele laste sündivuse kõrge protsent ja rahva suur juurekasv Petserimaal. Juurekasv on seal kuni 10 korda suurem kui mujal Eestis. Näiteks viie aasta jooksul

(1927—31) kasvas üldse Eestis looduslikult juurde 8853 inimest (aasta kohta keskmiselt 1771) ning neist 3025 (aasta kohta 605) s. o. 34,2% andis Petserimaa (Petserimaa rahvastik aga moodustab üleriiklikust arvust ainult 5,7%-lise osa). Tähendab, mujal Eestis kasvas rahvastik aastas keskmiselt 1166 inimest. Petserimaa juurdekasvu tasapinnal olles oleks see arv olnud aga 10.029.

Rahvaloendused on näidanud, et teised maad, peale Võru- ja Petserimaa tühjenevad, näiteks Tartumaa 12 aasta jooksul 5%, Viljandimaa koguni ligemale 8% võrra. Võrumaal kasvas rahvaarv 2,4%, Petserimaal 6,5% võrra.

Üha rohkem täitub Petserimaa. Mujal tühjeneb... Kus elamisvõimalused kuni kolm korda suuremad, seal tühjeneb. Piirimaal läheb aast-aastalt raskemaks.

See võib ainult ühele ja möödapääsematule mõttele viia: sisekoloniasiooni organiseerimise mõttele teistesse maakondadesse. Sellega võidakse nii üks kui teine pool, esijoones aga riik kui tervik.

Sellega elu Petserimaal muutuks lahedamaks ja eestlaste-setude kaal tõuseks. See kõik on riiklikust seisukohast olulise tähtsusega.

Petserimaalased on väga konservatiivsed oma elukoha muutmises. Kui juba leitud endale pesa, olgu see kui vilets tahes, siis jäädakse sinna ja hoitakse küünthe-hammastega kinni, eriti veel kui see pesa on esivanemate poolt rajatud. — Nii näiteks Järvesuu vallas on kogu rahvast 97,6% sündinud vanas kohas, kus elab, Satserinna vallas 96,5%, Vilo vallas 96,0%. Keskmiselt Eestis peale Petserimaa aga kõigest 81,5%. Selle konservatiivsusega seletubki osaliselt, miks on võimalik nii järsk piir rahvastiku tiheduse ja elamisvõimaluste suhtes Petserimaa ja muu Eesti vahel.

Et petserimaalast meelitada välja oma asukohast ja viia uue kodu otsimisele, selleks tuleks teha nende hulgas vastavat selgitustööd ning anda erilisel kergeid võimalusi ja soodustusi uue koha muretsemiseks. Soodustusi muidugi ka veel sellepärast, et petserimaalaste majanduslik olukord on vähepakkuv ja vähelubav.

Peale majandusliku olukorra peatume veel neil vahekorradel, mis valitsevad eestlaste, setude ja venelaste vahel. Siin peame tunnistama, et need pole selged.

Setud on väikese killuna nii kaugest ajast peale, kui kaugete ulatume vaatama, elanud iseendasse pöördunud ja ainult iseendaga tegelevat, teistest eraldatud elu. Ajaloo hämarikus on nad sattunud ilma muude eestlasteta venelaste mõju ja valitsemise alla. Muudest eestlastest erinevalt on nad pidanud oma südameasjaks võtma kreeka-katoliku kiriku ja pärast Põhja sõdagi jääma eri administratiivsesse üksusse ja teissuguste seaduste alla. See omaette olemine on kestnud muutumatult tänapäevani. Venelased ei ole neid vastu võtnud, teiste eestlastega pole saanud saatus kiusu tõttu käia ühist teed. Nurka löödud, võib öelda, ja pikki sajandeid surutud, on nad õppinud lootma ainult iseendale, ehitades müüri enda ja teiste vahele.

Muide aga selles esijoones seisabki ka põhjus, miks setud pole venestunud, vaid püsinud seni setudena, säilitades omad kombed, harjumused, vaimuvara ja rahvarõivad. Mitte ime ei ole neid säilitanud, vaid omaette suletud maailmas ja ühiskonnas elamine. Teiselt poolt on see põhjuseks ka

sellele, et setud on nii võõraks jäänud muudele eestlastele, et viimased ei suuda neid nagu rahuliku südamega vastu võtta.

Kui meil räägitakse Petserimaast, siis räägitakse tavaliselt joomisest ja pussitamisest. Kui räägitakse setust, siis mõistetakse selle all mingit rumalalt-kavalat potisetut. Kui ajalehed kirjutavad Petserimaast, siis panevad artiklitele tavaliselt niisugused pealkirjad: „Petserimaa joob“, „Petserimaa märatseb“, „Petserimaal voolab veri“, „Massilised pussitamised Petserimaal“ jne. Pealkirjale järgneb veel verisem sisu. Üks meie päeva-lehtedest läks isegi nii kaugele, et tuues kord kirjelduse segadustest, pussitamisest ja veristest sündmustest Peruus — oli pannud pealkirjaks: „Petserimaa kombes Peruus“. Nii suhtutakse meil Petserimaasse kuidagi tagasitõrjuvalt, alavääristavalt. Seesugune suhtumine aga ongi põhjuseks, miks setud ei tunne end eestlastega kuuluvat ühisesse perre ja miks nad peavad praegugi venelast endale ligemaks kui eestlast.

Nad on sunnitud eestlaste vastu tarvitama sama võtet, mida on alati tarvitanud venelaste vastu: võimalikult isoleerima ennast, eemale hoiduma. Kui sinusse põlastavalt ja üleolevalt suhtutakse, kui sinuga ei taheta sõbralikult tegemist teha, kui sinu kallal tehakse ärateenimatut halba nalja ja sealjuures sul pole jõudu sellele vastata, siis ei jää muud üle kui hoiduda eemale. Ja kes ongi käinud Petserimaal ning puutunud seal rahvaga kokku, see alati kaebab setude ja venelaste suure umbusklikkuse üle ja teab rääkida nende piinlikust hoidumisest võõraga tegemist teha.

Petserimaal on Võrumaaga teatavasti pikk piirjoon; Petserimaal elab praegu 8450 eestlast, neist suur osa ametnikke, õpetajaid ja igasuguseid asjamehi, kellel on olude sunnil tihedam kokkupuutumine rahvaga. Petserimaalased on Sise-Eestist enam-vähem informeeritud ajakirjanduse kaudu jne., kuid kõik need asjaolud näivad ometi vähem liitvat setusid eestlastega, kui lahutavat. Kui ametnikud ja tegelased igal parajal juhul kriipsutavad jälle alla oma olemist teistest materjalist, kui näitavad üles põlastust, kui näiteks pidudelgi, neis rahva tihedamalt kokkupuutumise kohtades, püüavad end demonstratiivselt eraldada, siis see ei jäta head muljet. Selline suhtumine kibestab ja mürgistab meeleolu. Kannataja on alati hell ja tundlik.

Mis on selle halva suhtumise põhjuseks?

Eelpool juba märkisime, et kui räägitakse Petserimaast, siis räägitakse tavaliselt halbadest kommetest, pussitamisest, tapmistest, põletamisest, vargustest, joomisest, üldse kui mingist — nagu ajakirjanduses on nimetatud — „klassilised“ kuritegevuse maast.

Tõsi, kui on pahesid, siis ei ole mõtet nende ees silmi kinni pigistada. Ning selleks ei tule ka käesoleval korral lausuda liigset sõna ja hakata süüdistatava kaitsjaks. Olukorra selgituseks olgu toodud ainult mõningad arvud.

Vaatleme kümne aasta (1924—33) statistilisi andmeid süütegevuse kohta ja võtame arvesse süüteod riigi vastu, süüteod ühiskondliku ja isikliku julgeoleku ja avaliku korra vastu, süüteod isiku vastu (nende hulgas siis ka tapmised ja kehavigastused), süüteod varandusõiguse vastu jne., sõnaga kõik sellised juhud, mida meie seadus peab kuri- ja süütegudeks.

Nende 10 aasta keskmised arvud näitavad, et Petserimaa on meil suhteliselt kõige eeskujulikumaks maaks kuritegevuse vähesuse poolest peale Saaremaa (linnu arvestamata). Nimelt tuleb igal maal elava 10.000 elaniku kohta: Saaremaal

271 kuri- ja süüteo juhtu, Petserimaale 345. Petserimaal järgnevad tõusvas reas kõik teised 9 Eesti maakonda, alates Viljandi (348) ja Võru (354) ning lõpetades Järvamaaga (553).

Nii arvulised andmed. Nad ei luba järelikult kuritegevuse suhtes Petserimaa kohta niisugust arvamist, nagu see üldiselt on, pigemini küll hoopis vastupidist. Kui aga vaadelda kuritegevust üksikute liikide järele, siis ilmneb, et ainult eksimused riigi vastu on võrreldes teiste maade keskmisega tunduvalt sagedasemad. Peetagu silmas eksimused riigi vastu! Eks see tõsiasi viita küll sellele, et sealne rahvas ei ole liitunud nii tihedalt meie omariikluse mõttega, kui see meile on hädatarvilik.

Mis puutub muudesse pahelistesse nähtustesse, siis nendegi kohta räägivad arvulised andmed üldisele arvamisele vastupidist keelt, näiteks enesetapmised. Ajakirjas „Eesti Statistika“ on toodud maade viisi eraldi andmed ainult aastate 1825—28 (incl.) kohta. Selgub, et kõige vähem enesetapmisi on tulnud ette jällegi Saaremaal: 100.000 elaniku kohta 7,4 juhtu. Saaremaa kannul käib teisena endiselt Petserimaa (11,0). Maade keskmine on 19,2. Väljaspool abieliu sündivus on kogu meie iseseisvuse aastate kestel olnud Petserimaal väikseim kõigist maadest ja muidugi ka linnadest. Laste surnultsündivuse suhtes on aga Petserimaa Eestis hoopis erandiks. Näiteks 9 aasta keskmine (1922—30): Petserimaal (linnaga) 1000 elussünni kohta 3,7 surnultsünni juhtu, mujal Eestis 23,7, tähendab rohkem kui 6 korda enam. Prostitutsiooni kohta on olemas 1929. a. andmeid. Nende järele tuleb Petserimaal (linnata) iga 1000 naise kohta 0,6 prostitueerijat, kõigis maades kokku aga keskmiselt 1,7.

Kommentaare pole vist tarvis.— Nende andmete toomine on tarvilik, et näidata, et petserimaalase psüühikaga on ometi kõik korras (tuletatagu meelde muu hulgas veel suurt sündivust) ning et meil ei tarvitse ega ole põhjust tunda sellepärast tolle rahva vastu antipaatiat.

Igatahes see elamisvõimaluste suure kitsuse ja surutult ning suletult omaette olemise seisukord Petserimaal on soodus riigivaenulise meelsuse kasvatamiseks (peetagu meeles veel piirimaa seisukohta!). Kui palju seda meelsust praegu on, seda muidugi ei saa öelda. Küll teame aga, et teine pahe—riigisse passiivne, sügavalt ükskõikne suhtumine — on nii venelaste kui setude hulgas levinenud üldiselt. Passiivset suhtumist aga takistab aktiivselt vaenuliseks suhtumiseks muutumast ju ainult kartus. Kartus üksi ei pea kaua vastu. Niisugune olukord tuleb kaotada.

Ilma et mõtleksime võrrelda setude ja venelaste isoleeritud olemist sõna tõsisem mõttes haigusega, ütleme, et nagu haiguse arstimisel esimeseks sammuks on kõrvaldada haigust tekitanud põhjus, nii tuleb sama võtet tarvitada ka siin. See tähendab: esijoones rohkem arusaamist, rohkem sallivust ja heatahtlikkust!

On ilus, et meil minnakse hõimuharrastuses appi liivlastele, lutsilastele ja kraasnalastele ning kulutatatakse energiat meie suuremate sugurahvastega südamlikkude vahekordade loomiseks. Kui see toiming skeptikugi arvates ei anna muud, siis vähemalt teatavat sooja tunnetki südamesse ja aktiivset eneseavalduse võimalust. Aga ometi kui palju reaalsem põhi on sellisel teotsemisel Petserimaal! Kui seegi südamlikkus, mida on näidatud nimetatud rahvakillukeste vastu, oleks kulutatud oma kodus, usume, suur töö oleks juba tehtud ja tagajärjed märgatavad. Oma lähedasi asju ei võidaks silmist lasta.

Kuni ei ole setudele ulatatud sõbramehe kätt, seni peavad nad edasi venelast endale ligemaks kui eestlast, sest nendega saadakse teatavasti paremini läbi ja pealegi elatakse samades tingimustes. Seni püsivad setud endiselt setudena või halvemal juhul võivad näidata kaldumist venestumisele. Seni ei tunne setu end täisväärseks eestlase kõrval ja kaota vahelt müüri, kuni ei kao see lubamatu rikka venna suhtumine vaesesse venda. Ja kui vahest saabki olla juttu setude venestumisest, siis selles ei või küll üksnes süüdistada venelasi ja neile heita eriti ette marurahvuslust ja eraldavat enda poole kiskuvat teotsemist, vaid tuleb asja vaadata ka teisest küljest. Ja venelastegi juures aitab õige kohtumine neid ilta rohkem Eesti ühiskonnaga.

Praegusel ajal, kus meil on saanud hüüdsõnaks rahva organiseerimine riiklikult ühteliituvaks pereks, peaks eriline tähelepanu pööratama Petserimaale kui maakohale, kus on kõige rohkem laialikiskuvat. Mida õiglasemalt koheldakse setusid, mida õigemini korraldatakse vahekorrald venelastega, seda paremad on tagajärjed.

Seepärast tuleks suhtuda väga skeptiliselt ka ühte praegu päevakorral olevasse aktsiooni, nimelt venelaste sunniviisilisse eraldamisse kiriklikust erikogudustesse, eraldi setudest. Viibides hiljuti Petserimaal ja venelastega kokku puutudes võis näha nende meelehärma niisuguste kuulduste pärast. Põhjuseks ei olnud see, et nende juurest kistakse ära setud, vaid esijoones arusaamine, et neid ei taheta pidada teistega kiriku eeski üheväärseks. Kardan, et selle aktsiooni läbiviimisega isoleeritakse venelased veel rohkem omaette killuks, umbes nagu on seda olnud pikkade sajandite jooksul setud venelaste seas. Vene suures riigis võis venelastegi silmis olla niisugune asi lubatav, meie väikesel kodumaal aga küll mitte. Seepärast arvan, mitte eraldada, vaid ühendada, liita, nii nagu praegune püüd üldiselt on mujalgi.

Võita Petserimaa täiel määral meie omariikluse mõttele, liita nii tihedalt kui võimalik muu Eestiga ja kultuuriliselt viia Sise-Eesti tasemele — see olgu vastuvaidlematuks eesmärgiks. Ei saaks olla kuidagi juttu Petserimaa säilitamisest meie riigis erineva, täiesti omapärase osana, ei saaks olla juttu sealsete vanade kommete ja eluviiside alalhoidmisest, nii nagu on olnud mõningaid arvamisi ja püüdeid kuulda ja näha. Petserimaad on, jah, teatava õigusega nimetatud vabaõhu muuseumiks. — Väärtuslik asi: muuseum. Õpetlik ja silmale mõnus pealt vaadata. Kuid ise olla muuseumiesemeks, olla vanaaja kurvaks ja viletsaks mälestuseks — see ei ülanda elava inimese tunnet. Sellepärast tuleb ühtlustada ülespoole. Loomulikult teatakse vahe, teatav omapärased jääb niikuinii, sest ajaloo tööd ei saa nii hõlpsalt muuta.

Igatahes Petserimaale minnes peab mõistetama sealset vaesust ja teatama selle põhjusi, peab mõistetama rahva suurt teadmiste puudust, peab peetama silmas seda, et petserimaalase psüühikaga on ometi kõik korras, peab peetama silmas lõpuks Petserimaa piirimaat seisukohta.

Piirimaaks on ta alati olnud, poliitiliseks ja kultuuriliseks. Varemalt Vene piirimaaks, nüüd meie omaks. Ta võib ka saada vene eelpostiks ja selleks on igatahes eeldusi. Kui arvatakse, et meile enestele pole tarvis eelposte, siis kõigiti omariiklikult mõtlevat piirimaad küll ilmtingimata.

Et teisel pool piiri ollakse Petserimaa oludest laialt teadlikud, selle tunnistuseks lubatagu tuua tsitaadina paar lauset Punga teosest „Наши прибалтийские соседи“ (Moskva 1927): „Pärast iseseisva Eesti moodusta-

mist kaotasid (Petserimaa) elanikud kalaturu, peale selle ei ole neil võimalust saada SSSR-ist vilja, millest neil on puudus. See sunnib Petserimaa elanikke pöörama oma pilke SRSR-i poole, mille tõttu nende ja kodanliku valitsuse vahel tekib tihti konflikte" (lk. 30/31, meie sõrendus).

Hädaoht püsib seni, kuni Petserimaa püsib majanduslikult viireleva ja ühiskondlikult omaette suletud ringina. Niisuguse olukorra kõrvaldamiseks vajame kiiret ja kavakindlat tegutsemist.

N. Remmel.

TEOSTUV NIMEDE RAHVUSTAMINE.

Tänise rahvusliku liikumise kavastajaid ja juhtijaid süüdistatakse peale muu väliste, vormiliste seikade liigeses tähtsustamises. Tuuakse siis tavaliselt näitena nimede eestistamine.

Tõsi tõeks, meie rahvusliku enesetunde süvendamise ja iseteadliku eestluse arendamise kava oleks kahtluseta alla arvustust, kui nimede omapärastusnõue moodustaks selles valdava osa. Kuid teisalt: on's kõnesolev nõue nii väärtusetu, et kava võiks koostada täiuslikuna ilma selletagi? Kas liialdab siis O. Kallas tõesti, nähes nimede omapärastamise teostumises meie rahvusliku ja riikliku iseolemise õigustust, üht küpsuse tunnust?

Vastaku neile küsimustele jaatavalt, kes suudab.

Senised vastuväitlejad põhimõtte ja traditsioonide säilitamise nimel on osutunud igatahes jõuetuiks oma seisukohtade kaitsemisel. Veel vähem suutis kedagi veenda üks äsjane välissaadik, kes otsis tuge suurrahvailt, kus nimede omapära küsimusele ei omistatavat vähimatki tähtsust. Sest milline tulevikku taotlev rahvas tohiks olla nii sõge, et võtab endale oma tulevikku kahjustavaid eeskujusid. Jälgides inglasi, prantslasi jne. üksikute võõrapäraste nimede rahulikus säilitamises, jätaksime ekspansiooniusulisele sakslusele endiselt kätte ühes meie minevikuga usutavalt kõlava väite 50% -ist saksa nimedest — kasustamiseks just eeskujuks pakutava Inglisja Prantsusmaa ees. Suurriikide võimakaid relvastuspingutusi oleme sunnitud eeskju võtmata võimetult pealt vaatama. Enesekaitset vaimse, moraalise kindlustumisega tõttame alahindama ja — ometi kõneleme suuril sõnul tundmatusse edespidisesse suunduvast iseseisva Eesti tulevikust.

Väikerahva ja -riigi eneseteostuse ja -kaitse teed on erinevad suurte omadest. Väikerahval on tähtis ta tugev omapära. Selle arendamisel ja kaitsemisel pole hüljatavad näiliselt vähetähtsadki vahendid. Seepärast: „Nagu piiratud kantsile on tähtis ainuski kaitseriist, ainuski leivapala, ainuski sõõm joogivett, nii on loomulik, et Eestigi hoidub oma rahvusjõu vähemagi moraalise kaotuse eest, kui ta nüüdsest peale enam ei tohi sallida, et tema rahva suurem osa liikmeid kannab võõrkeelseid nimesid, mis ei tunnista mitte nende muu algupära tõelist fakti, vaid mis toonase võõra võimu ja vaimu poolt meile peale on sunnitud.“ (A. Saareste, Tähi-seid 1935.)

Nimede omapärastus on vajaline osa meie rahvusliku eneseteostuse programmis. Mida järjekindlamalt ja hoogsamalt seda teostatakse, seda enam avardatakse teed programmi muule osale ja sellelegi, mida senini seal veel pole.

Tagasivaade senistele saavutistele.

Perekonnanimede rahvustamise liikumine oma esimesel perioodil 1921. aastast kuni möödunud aasta lõpuni suundus kõigile pingutustele vaatamata teatava määrani ummikusse. Muutsid nime ainult üksikud, lai hulk jäi ükskõikselt tõrjuvaks. Raskeks tõkkeks liikumisele vallandumisele oli peale muu ilmsesti kulukus ja protseduuri raskepärasus, samuti meie vaimsete (välja arvatud rida ülikooli õppejõude) ja veel enam poliitiliste suuruste ning muude esireas sammujate kiindumus oma võõrapärasesse nimesse. Sest rahvas vajab eeskujusid. Hulk toimib oma juhi järgi. Meie juhtidele jääb nende ükskõiksus kõnesoleva rahvustunde avaldusnähu vastu raskeks etteheiteks, mida nad kord vististi peavad lunastama järelsammujatena, juhitavatena.

Kuid ebaõnnestumisest hoolimata oli nimede eestistuse esimene periood ettevalmistusajana vajaline. Sest nii lihtne kui näiksegi olevat esimesel pilgul eestistatava ja eestipärase nime küsimus — ometi nõuab see eeltööd ja teatavate aluste ja põhimõtete püstitust. Ilma varemate kogemusteta ja nimekogudeta oleks vaevalt suudetud nii kiiresti koostada ka praegu aluseks olevat valimikku „Eesti nimi“. Vähe sellest. Tunduvaid jälgi möödunud aastakümneni tööst ning rakendumisest leiame mujaltki. Mainigem kas või meie ilukirjandust. Tarvitseb ainult silmitseda romaani-des ja novellides esinevaid nimesid meie iseseisvuse algaastail ja enne ning eriti pärast 1930. aastat. Erinevus on ilmsesti märgatav. Üldiselt ometi veel nüüdki meie kirjanikud nagu häbenevad ristida oma teoste tegelasi eestiliste nimedega.

1921. aasta nimede eestistuse algatajaid said raske pettumuse osaliseks: loodetavate tuhandete-kümnetuhandete asemel ühinesid ainult sajad. Samasuguse, kuid vastassuunalise tillatuse valmistas 1935. aastaga alanud teine periood. Meenutagem ainult poleemikat ja sõnavõtte selle küsimuse kohta, kui sai teatavaks valitsuse täiel rindel kaasatõmbamine. Ajakirjandus osutas peaaegu üksmeelselt ilmset vaenlikkust. Fõljetonistid ja karrikaturistid pigistasid välja oma viimase teravmeelsuse, et liikumist naeruvääristada. Juhtkirjanikud ja muu tõsisem vägi kandis küsimuse nn. filosoofilisele pinnale. Nähti vaeva, kuhu rühmitada nimede eestistamise nähe kui niisugune. Onta oma olemuselt rahvuslik, esteetiline või eetiline. Kõrvuti sellega kostis kahjatsevad ja kahjurõmsaid hääli, et nüüd jäetagu kõik lootused eduks, sest asi olevat tehtud ametlikuks.

Ent juba jaanuari esimesed nädalad andsid vastuse. Rahvas oli küps võõrapärase sundmällestise hülgamiseks. Riigi Teataja Lisa osutas järjekindlat paisumistendentsi. Harutlused koondusid juba peamiselt küsimuse ümber, millist nime muuta, millist võtta.

Valitsus on täitnud oma ülesande eelduste andmise osas hästi. Nime muutmine hinnata on tähtis soodustav tegur, kuid veel tähtsam on vahest asja teostamise lihtsustus—asjaajamine kohapealsete perekonnaseisu-ametite kaudu.

Tagasi vaadates nüüd pooleaastasele tegevusele võib teha küllalt rõõmustava kokkuvõtte. Kuni juuli alguseni on muudetud 8081 võõrapärast ja halvakõlalist perekonnanime. Selles arvus on üksuseks perekonnad, järelikult võib nimetatud arvu kasvatada keskmiselt 3-ga. Ümmarguselt on seega eestistanud resp. muutnud oma nime 25.000 üksikisikut, Eesti

rahvaarvust on eestlasi 997.094. Võõrapäraseid perekonnanimesid kandvaid eestlasi arvatakse olevat 40%. Senini seega eestitanud 6.25%, millist % vähendab siiski halvatähenduslikkude nimede muutmine. Osa nimesid teatavasti kordub (vt. lähemalt lk. 112) ja mitmed neist kahjuks liiga palju, kuid üldiselt on siiski senini võetud üksiknimedegi arv rahuldavalt kogukas, nimelt 3852. Statistika Keskbüroo andmeil on Eestis perekonnanimesid arvult ca 70.000. Võõrapäraseid perekonnanimesid nimede arvult arvatakse meil olevat 40—50%. Kuna aga puuduvad andmed võõrrahvustest kodanikkude perekonnanimede arvu kohta ja kuna paljudest korduvaist nimedest osa küll eestistatakse, kuid osa jääb veel püsima, siis on üksiknimede alal võimatu arvutada mingisugust protsenti. Isikunimesid on eestistatud senini 2.346.

Esitatud andmestik osutab väärikat saavutist, ei niivõrra eetilist ega esteetilist, vaid saavutist rahvusliku enesetunde tugevnemise alal. Eestlase sajandite jooksul painutatud selgroog on jälle pügala võrra sirgunud.

Senise nimede eestistuse perekonnaüksuste koguarvu (mida, nagu öeldud, üksikisikute arvu saamiseks tuleb korrutada 3-ga) jagunemise kohta linnade, alevite ja maakondade järgi annab pildi alljärgnev tabel. Võrdluseks on lisandatud elanikkude arv (eestlased ühes nende eestlastega, kelle tavakeeleks pole eesti keel, s. t. kadakad jne.), kuigi see järelduste tegemiseks on väga vähesee väärtusega.

Linnad.

	Eestistatud nimesid	Eestlaste koguarv
Tallinn	1.759	119.952
Tartu	355	52.332
Narva	175	15.581
Pärnu	147	18.633
Nõmme	125	13.162
Viljandi	104	11.052
Rakvere	96	9.148
Valga	95	9.037
Tapa	80	3.538
Türi	65	2.828
Võru	63	4.883
Haapsalu	40	4.165
Paide	37	3.094
Petseri	28	2.396
Põltsamaa	28	2.536
Tõrva	30	2.537
Paldiski	17	811
Kuressaare	13	4.009
Kokku	3247	279.697

Alevid.

	Eestistatud nimesid	Eestlaste koguarv
Mõisaküla	31	1.994
Sindi	24	1.779
Jõhvi	22	1.878
Jõgeva	14	1.084
Otepää	13	1.985
Kilingi-Nõmme	12	1.420
Suure Jaani	12	1.007
Mustvee	11	1.020
Kunda	10	1.739
Narva-Jõesuu	10	1.197
Elva	9	1.677
Keila	8	939
Antsla	7	1.496
Mustla	3	920
Kärdla	2	1.390
Võõpsu	1	337
Kallaste	—	189
Kokku	189	22.055

Maakonnad.

	Eestistatud nimesid	Eestlaste koguarv		Eestistatud nimesid	Eestlaste koguarv
Virumaa	954	92.785	Viljandimaa	415	57.698
Harjumaa	805	86.059	Võrumaa	204	73.396
Pärnumaa	527	67.810	Saaremaa	200	50.887
Järvamaa	494	48.321	Valgamaa	67	24.886
Tartumaa	470	102.869	Petserimaa	44	19.616
Läänemaa	456	63.206	Kokku	4645	687.496

Alljärgnev andmestik annab ülevaate mõnedest valdadest, kuna täielikku esitust ei võimalda selle kirjutise raamid.

Virumaa		Saaremaa		Palupera	— (1501)
Vao	172 (5389)	Leisi	36 (2930)	Pilkuse	— (608)
Jlluka	85 (1822)	Pärsamaa	31 (2726)	Sootaga	— (1868)
Avanduse	67 (2954)	Lümmada	24 (3531)	Tammistu	— (939)
Mäetaguse	43 (2911)	Kärkla	22 (2948)	Valgamaa	
Salla	33 (2693)	Kihelkonna	12 (3661)	Kuigatsi	10 (3326)
Kose	— (145)	Ruhnu	— (5)	Helme	8 (1058)
Vasknarva	1 (168)	Laimjala	1 (2008)	Holdre	8 (540)
Maidla	2 (2711)	Muhu-S.	1 (2812)	Taagepera	7 (1586)
Skarjatina	3 (158)	Maasi	2 (2217)	Laatre	6 (1290)
Kohtla	5 (1846)	Kaarma-S.	3 (3038)	Hummuli	— (1518)
Narva	5 (600)	Pärnumaa		Keeni	— (834)
Järvamaa		Vändra-V.	50 (3518)	Löve	— (815)
Albu	49 (3519)	Enge	36 (1257)	Laanemetsa	1 (1252)
Väinjärve	48 (4465)	Koonga	36 (2592)	Leebiku	1 (561)
Ambla	47 (3768)	Laatri	35 (733)	Patküla	1 (870)
Käru	35 (1899)	Vändra-U.	30 (2331)	Sooru	1 (705)
Võhmuta	35 (2678)	Pati	— (1649)	Taheva	1 (1258)
Kuksema	4 (2186)	Jõõpre	1 (779)	Võrumaa	
Kapu	8 (961)	Kaelase	1 (821)	Räpina	24 (3378)
Anna	13 (1476)	Pöõgle	1 (575)	Kasaritsa	19 (2974)
Mäo	15 (2204)	Polli	2 (1553)	Pindi	9 (1140)
Kirna	17 (924)	Viljandimaa		Veriora	9 (2439)
Harjumaa		Taevere	44 (3043)	Haanja	8 (2663)
Jöelähtme	67 (2411)	Aidu	30 (955)	Lasva	8 (937)
Kloostri	58 (4269)	Kabala	23 (2798)	Mooste	8 (1992)
Hageri	57 (2472)	Vastemõisa	22 (2231)	Nursi	8 (1211)
Kaiu	40 (1348)	Adavere	20 (857)	Tsooru	8 (1811)
Rapla	39 (5424)	Kaarli	— (1132)	Kaiola	— (2666)
Kurna	— (1578)	Uusna	— (432)	Kähri	— (699)
Tuhala	— (992)	Viiratsi	— (330)	Põlgaste	— (1067)
Vääna	1 (1320)	V.-Võidu	— (924)	L.-Rogusi	— (1694)
Kabala	2 (742)	Päri	1 (308)	V.-Roosa	— (1819)
Saku	2 (794)	Tartumaa		Sõmerpalu	— (1217)
Läänemaa		Meeksi	27 (1662)	Timo	— (1066)
Märjamaa	66 (2954)	Torma	22 (3406)	Petserimaa	
Palivere	58 (1305)	Ranna	20 (1384)	Järvesuu	8 (2711)
Oru	32 (2240)	Kudina	19 (2803)	Jrboska	7 (191)
Piirsalu	32 (1485)	Alatskivi	18 (1769)	Petseri	6 (1988)
Taebla	24 (1267)	Laiuse	18 (2373)	Senno	5 (256)
Velise	— (3021)	L.-Tähkvere	18 (2292)	Kulje	4 (79)
Vormsi	— (114)	Helienurme	— (470)	Meremäe	4 (4683)
Rikholdi	1 (63)	Härjanurme	— (1005)	Laura	1 (228)
Luiste	2 (1244)	Kasepää	— (911)	Rootova	2 (308)
Võnnu	2 (980)	V.-Kuuste	— (1634)	Satserinna	2 (2178)
				Vilo	2 (4205)
				Mäe	3 (2733)

Eelnenus on loendatud iga maakonna kohta 5 kõige agaramat (absoluutarvuliselt) ja 5 kõige tagasihoidlikumat valda. Juhul, kui kaks või enam valdu on oma tegutsemises võrdsed, siis on mainitud need kõik. „Vaikivas olundis“ olevad vallad on loendatud eranditult. Kummatki rühma eraldab väike ruumvahe. Arv sulgudes tähistab eestlastest elanikkude arvu. Nagu esitatust nähtub, sammub absoluutarvult esirinnas Vao vald (Virumaal), kuid suhtarvult Illuka vald (samas maakonnas). Edukust osutavad ka Märjamaa ja Palivere vald (Läänemaal). Tartumaa ja Pärnumaa valdadelt tahaks oodata suhteliselt suuremat agarust.

Kuid nagu juba ülalpool mainitud, ei saa nimede eestistamiste ja elanikkude arvust teha kaalukaid järeldusi, sest võõrapäraste nimede kandjate hulk eri maakondades, aga ka eri valdades on väga ebavõrdse sagedusega. Prof. A. Saareste poolt koostatud võõrapäraste perekonnanimede kaart (vt. ajakiri „ERK“ 1934, nr. 9/10, lk. 142 või „Tähiseid“ 1935, lk. 75) annab sellest selge kujutluse. Nagu kaardist ilmneb on võõra- (saksa-) päraste perekonnanimede hulk suur Põhja-Pärnumaal, Põhja-Läänemaal keskosas, Järvemaal ja Virumaa läänepoolses osas. Ka Harjumaal leidub paar tihedat pesa. Mujal maakondades ja mainitute ülejäänud osades on sagedus tagasihoidlikum ning Saare- ja Valgemaal hoopis harv.

Avaldanud eespool rõõmu 8.081 „võõra võimu ja vaimu poolt peale sunnitud“ nime hülgamise puhul, tohib see seepärast olla ainult rõõm hea alguse mõttes. Tarvitseb näiteks lehitseda ükskõik millise organisatsiooni liikmete nimestikku, et veenduda edaspidiste ülesannete rikkalikkuses sel alal. Ja rahvuslike degi eesmärkidega organisatsioonid on vähe, kes teinud oma liikmeile kohustuslikuks vabanemise võõrapärasteist nimedest. Viimasteist väheseist teaks mainida Eesti Rahvuslaste Klubisid. Eeskujulikult puhask on võõrast elemendist ka Akadeemilise Emakeele Seltsi liikmeskonna nimestik.

Möödunud poolaasta tegevus ühes eelnenud ajastuga on küllalt pikk, et teha mõningat analüüsi. On põhjust põgusalt peatuda just senistel puudustel, kuna ebakohtade valgustus on õpetuseks eelolevale tegevusele.

Vaatamata ettevalmistustele näib nagu oleks alanud hulgaline nimede rahvustamine käesoleva aasta 1. jaanuariga väheste eeltöödega. Ükski võetav perekonnanimi ei peaks jätma mingit kahtlust oma eestipärasuses. Kuid selle põhimõtte teostamises esineb lünki. Sirvides Riigi Teataja Lisa võib noppida ühelt ja teiselt leheküljelt eestistatud nimesid, mis nõuavad ilmselt eestistust (vt. lähemalt lk. 108). Säärased nimed lubavad arvata, et eestipärasuse põhimõtte pole küllalt fikseeritud. Või vähemalt ei olda järjekindel. Võõrastust äratav samuti asjaolu, et eestistatavaks peetud nimesid lubatakse võtta eestilise nimena (Paavel, Park jt.). Viimane etteheide võib olla küll sageli alusetu, kuna on teadmata muutmise motiivid.

Samuti praegu ametlikult aluseks olev nimede valimik ühes nime moodustamise juhenditega sunnib ajuti mõtlemapanevalt peatuma. Prof. Saareste väidab, et eestlased olevat liialduslikult etimologiseerimisele kalduvad. Tuleb see nüüd sellest või on siiski õigustatud alust, kuid kõnesolevast valimikust tahaks maha tõmmata rida nimesid. Või kesteab, vahest pärinevad need Akad. Emakeele Seltsi kohanimede kogudest. Sel juhul oleks küll tahtnud näha nende juures vastavat märkust. Vastuvaidlusi põhjustavad ka lühendusliited -ma ja -yer. -ma rakendamine eranditult igal juhul ei tohiks olla lubatav. Lõpp-ver on baltisakslaste -vere moonutis (fer :

Puddifer, Immafer, Lustifer) ja säärasena tuleks sellelt üldse võtta eluõigus nütüdisnimedes ¹⁾.

Võrreldes perekonnanimedega on aga isikunimede alal seisukord kaoslik. Selgitamata on siin veel koguni põhiline küsimus, mis kuulub eestilisse isikunimikonda. Igatahes kriteeriumiks ei pea kujunema põhimõte, et kõik enam või vähem muundunud ning kodunenud võõrad isikunimed kuuluvad meie ristinimede põhivarasse (nagu: Volli, Ruudi, Ärni, Eedi, Leo, Leks, Sass, Aada, Aama, Agne, Alvi, Emmi, Liidi). J. Mägiste „Eestipäraste isikunimede“ koostisest langeb üsna tugev protsent hüljatavate hulka. Jääb loota, et mainitud valimiku teoksil olev uus väljaanne on isikunimede eestipärasuse suhtes kriitilisem.

Kõrvuti nimede eestistamise suundamisega ja puuduste kõrvaldamisega nii keskuste kui ka liikumise juhtide poolt peab arenema ühtlasi eestistajate maitse, arvustusvõime ja suhtumine asjasse. Sel alal avaneb Nimede Eestistamise Keskbüroole avar tööpõld. On vaja rohkem laiade hulkade lugemisiiri ulatuvat selgituskirjandust. Selle kaudu saab vahest osaltki sulgeda eksiteid, mis senini on kippunud takistama nimede-eestistuse otsetee jõudsat rajamist. Järgnevad leheküljed peatuvad paari-kolme nähtuse juures, mis on ilmnenu tegeliku töö juures ja seniseid tulemusi silmitsedes.

Võõrapärasevad eestistajad.

Mitmed perekonnaseisu-ametnikud, Siseministeriumi asjaomased jõud ja allakirjutanugi on võinud korduvalt kogeda juhtumeid, kus nime muutmise sooviavaldajad eitavat vastust saades avaldavad käredate pahameelt ja ähvardavad oma võõrapärase nime säilitamisega. Seejuures on valitud nimi kas ilmsesti võõrapärane või erapooletu, s. t. kuski võõrkeeles otseselt ei esine, kuid häälikuliselt ega tähenduselt pole ka sugugi eestiline (näit.: Krauli, Renne, Samber, Seevi, Millar, Einsel jne.). Igatahes vastaval ametisikul on võimata jaatavalt otsustada. Seejuures igasugused põhjendavad seletused jäävad täiesti asjatuiks. Väidetakse vaid, et ametnik ei taha just neile vastu tulla. Või ähvardatakse mitte ainult oma nime muutmata jätmisega, vaid ka liikumisele vastutöötamisega oma tutvuskonnas.

Kõrvuti mainituga esineb teine liik kodanikke, kes kõige kiuste tahab vabaneda oma senisest puht-eestilisest, halva tähenduseta ning kõlata nimest, soovides asemele sageli hoopis vähem ilmekat. Ja needki lahkuvad mõnikord eitavat vastust saades pahandatuna või tundege, et just neid on valitud eitava vastuse osaliseks.

---

¹⁾ Hiljuti ongi „Eesti nime“ toimetajate poolt fikseeritud mainitud lühendilõppude rakenduse juhendid, milliseid ka valimiku koostamisel arvestatud. Nende reeglite järgi -ma on soovitatav kolmandavärtelistes sõnades nii vokaalile kui ka konsonandile liitudes (Kaldrema, Raudma), välja arvatud, kui tulemuseks on infinitiiv (Murdma) ja kui -maa tähendus on väga ilmne (Kaldamaa). Teisevärtelistes sõnades vokaali järele alati -maa (Hallamaa, Lillemaa), konsonandile liitudes võib olla ka -ma, kui esimene silp on ilmsesti pikk ja pole võimalik rõhku asetada teisele silbile (Aarisma, Heiderma), jällegi aga mitte siis, kui tulemuseks on infinitiiv. Esmavärtelistes sõnades alati -maa (Lehema, Odermaa).

Lühendilõpp -ver on lubatav ainult kolmandavärtelistes sõnades, kui sellega hääldamine ja käänamine on kergem (Raudver). Põhimõtteliselt -ver pole üldse soovitatav.

Nõnda need juhendid -ma ja -ver osas, millega täiesti võib nõustuda. Kahju ainult, et nende puudumise tõttu raamatust tõlgitseti nõnda, nagu oleks lubatavad -ma ja -ver piiramatult.

Säärased rahuldumatud ja taipamatud kahtlemata kahjustavad mõningal määral oma ümbruskonnas nimede rahvustamise edukust ja õiget käsitust sellest. Veel pahem on see, et kõnesolevad nähud näikse mõjustavutki vastavate ametiasutiste sirget joont. Riigi Teataja Lisas vilksatub ajuti nimesid, millede eestiliseks tunnustamine või eestistamine teisiti ei anna seletada. (On võetud nimesid, nagu: Antar, Argebi, Elram, Krauli, Kurve, Kähhan, Liljan, Madelin, Marvinde, Priingi, Rinne (saksa Rinne), Svaner, Tambek. Kõrvuti nendega on lubatud muuta: Pidrik, Lamp, Põrro (=Põro või Põru), Neljas, Meära (=Määra), Viitak (=Viidak), Angerjas jmt.).

Tallinna ja Tartu ajakirjandus on osutanud senini agarust üldse nimede eestistajate karrikeerimises ja neid följetonide aineks kasustades. Kuid just mainitud juhend sobiks karikaturistidele ja följetonistidele suleteravuse katse-esemeks. Ajakirjandusel, sel avaliku arvamuse häälel, on võimas sõna. Sõna pistab, sõna päästab. Kas ei pistaks siis ajakirjandus sekka ka neid nurieestistajaid.

Väikese väcvağa.

Kõik nimede muutmiseks tegelikke juhendeid andvad brošüürid ja kirjutised märgivad võimaluse, et paljusid võõrapärasteid nimesid saab eestistada — asendades mõne tähe või võõraelemendilise ees- või järelosa eestilisega (Aavikson—Aaviksoo, Hellmann—Helemaa, Verk—Võrk või Värk jne.). Kuid selle juhendi tõlgitsemisega on mindud lüga kaugele. Kui sedakaudse eestistuse saadus on kõigiti loomulik ja loogiline ning kõlalt omapärane sõna või ka häälikute kombinatsioon, siis on lahendus õige. Katkutakse aga saksa nimi vägise kometiliselt omakeelseks, siis on sel teol küll juures sundtäite lõhn. Eks säärased paaritused kõnele ise endi eest: Ackerberg—Akenpärğ, Anderson—Andesoon, Ende—Endi, Engmann—Engmaa, Endemann—Endmaa, Jaanson—Jaanisoo ja Jaansoo, Juhanson—Juhansoo, Kerberg—Keerpärğ, Kunstmann—Kunstimees; Gustavson—Kustassoo, Laurson—Laursoo, Lilleberg—Lillebärğ(l), Lindeberg—Lindpärğ, Maddisson—Maddisoo, Madisoo ja Madissoo, Martson—Martsoon, Martsoo (samuti kõik Martinson-nime mugandused), Moormann—Moormaa, Naelson—Naelsoo, Nordmann—Nortmaa, Peterson—Petersoo, Pertmann—Pärtma ja Pärtmaa, Tambeck—Tambek, Tamberg—Tambärğ, Tennemann—Tennemaa, Tuulberg—Tuulpärğ, Tomberg—Toompärğ, Veitmann—Vaitmaa, Veelmann—Veelmaa, Villemson—Villemsoon, jpt.

Esitatud loend on põimik, mida iga huvitatu võib Riigi Teataja Lisa alusel suurendada või vähendada. Mõned neist nimedest vääriivad esiletõstu pealegi veel õigekeelsuslikult, ühelt poolt: Lillebärğ, Tambärğ ja teisalt: Adamsoo ja Petersoo. Kui isikunimedele Adam, Peter jt. peakski jääma püsiõigus eesti isikunimedena (mis on väga küsitav), siis küll ainult kujul: Aadam, Peeter, millised kujud on nõutavad ka Siseministeeriumi vastavas juhendis perekonnaseisu-ametnikkudele.

Eeltähendatud nimede juures peaks arvestatama ka hoiatavaid hääli, et meie tuhandete-son'ide -soo'studes kalduksime ülekohtuselt iseloomustama oma kodumaa pinnast. Teisi võib aga kohutada võimalik -pärğ'ade lämmtatus.

¹⁾ Patustusi õigekeelsuse reeglite vastu esineb enamgi, näiteks: Ama, Jakobsoo, Kanarpik, Linntam, Maddisoo, Pärnpu, Terris, Vette, Põesaste, Rõemus (kahe viimase nime murdeline kuju ei tohiks olla õigustuseks).

Võttes loomulikena eespool-loendatud eestistused peaksime leppima näiteks järgmistegagi: Tagobert—Tagupärt või Tagapärt (miks ka mitte Tagabärt, kui juba Lillebärg on), Pahlberg—Paalbärg, Kahlberg—Kahlbärg (kahlus pärg), Reisenhof—Reishoov, ja nõnda edasi saaks väikese vaevaga „eesistada“ veel tuhandeid nimesid. Lõppeks võidakse ja koguni õigustust leida ka eestistustele, nagu: Losberg—Lossperge, Tramberg—Tram(m)-perge, jne., sest meie sõnaraamatuis esineb sõna perge.

Ilu ja inetuse printsiibi rakendus.

Koguteoses „Eestlasele eesti nimi“ (ilmunud 1921) väidab J. Aavik: „Niisuguste nimede arv, mida rahvuslikul põhjusel tuleks muuta, on meil Eestis kaunis suur. Kuid muudetavate nimede arv suureneb veel märksa, kui nende juure ka veel need nimed arvame, mis esteetilisel põhjusel tuleks muuta. On olemas nimelt terve rida inetuid nimesid... Inetumaiks teataval määral peaksin ka suurt hulka ühe silbilisi nimesid.“ (Loendatud näiteid, nagu: Kipp, Köpp, Kukk, Plaks, Päts, Neps jm.). Ja teisel samas kirjutises: „Yldse oma nime (nii ees- kui liignime) võib igaüks nii sagedasti muuta, kui ta igatahes tahab, kas või iga aasta uus nimi.“

See on üks äärmus. Teine äärmus kajastus hiljuti ühes ajalehes, kus nuriseti säärase nime muuta lubamise pärast, nagu: Karuauk, Väravataga, Mädamürk, Pull, Täkk, Tedreaju, Papa(!) ja teised selletaolised.¹⁾ Siin on muidugi tegemist A. Saareste mõjuga, kuigi käesoleval juhul õpilane on läinud õpetajast ettegi. Saareste arvates võiksid olla muudetavad „ilmselt ebatsensuursed (Peer) või teotavalt sõimusõnalised (Jabur)“ nimesid, püsima aga peaksid näiteks järgmised: Rott, Päits, Oinas, Sopp, Orik, Lammass, Mullikas, Tont, Pott, Punn jt.²⁾

Nüüdset nimede muutmist teoreetiliselt suunavas ja tegelikult teostavas juhtkonnas on valitud kesktee nimede muudetavuse suhtes nn. esteetilisest kaalutlustel. Perekonnanimede muutmise seaduse ebamäärane halvatähenduslikkude ja -kõlaliste nimede punkt on Siseministeeriumi poolt üksikasjalikult sisustatud ja tõlgitsetud ning vastavad juhtnöörid saadetud perekonnaseisu-ametnikkudele. Endiselt ebamääraseks on jäänud siiski halvakõlaliste nimede küsimus.

Kuivõrd vajalik on halvatähenduslikkude nimede muuta lubamine, osutavad juba nimed, nagu: Raisk, Sitaauk, Täkk, Jabur, Pudrunahk, Junn, Pann³⁾, esitamata veel ebakirjakeelseid. Aga võrdluseks sellele võib tuua vastupidise loendi, mis näitab seaduse vastava punkti kiusamist, näitab ühtlasi J. Aaviku seisukohtade absurdusust tegelikus rakenduses. Siseministeeriumi nimemuutmissooviavalduste läbivaatamise komisjoni (mis eksisteeris 30. jaanuarist kuni 8. maini s. a.) protokollidest võime leida järgmisi muuta tahetud nimesid: Kärmik, Vihalem, Raudkammit, Tõll, Murakas, Kodanik, Kass, Karus, Lipassaar, Nõlvik, Kömmussaar, Kull, Tarikas, Tuvik, Aunap, Vammus, Koovit, Tasak, Nurk, Ilves, Paljak, Jõudvald, Sarv, Kõo, Vaik, Viil, Vestrik, Kärp. Igaüks neist nimedest on mehisem, väärikam kui arvutu hulk eestistamisel ja muutmisel võetud nimedest.

1) Vt. Vidi: Missuguseid nimesid ei tuleks muuta. Uus Sõna 30. VI 35., nr. 147.

2) Vt. näiteks A. Saareste: Nimede valiku laadist ja maitses. Postimees 15. II 35.

3) Kuigi, nagu nähtub eespoolsest, leidub neid, kes mõningate mainitud nimede muutmist peavad tarbetuks.

Lihtsustatud korras liiguime muutmine on võimaldatud teatavasti kahel põhjusel: kui nimi on võõrapärane või kui ta on halvatähenduslik. Missugune on neil põhjusil muudetud nimede suhe, selle kohta kahjuks andmed puuduvad. Teatava pildi, kuigi võibolla väga umbkaudse, annavad siiski arvutused teatava üksuse alusel. Riigi Teataja Lisas nr. 23 kuulutatud 400 perekonnanimest on eestistatud nimesid 344 ja halva kõla tõttu muudetud nimesid 56. See suhe peaks olema veel väiksem, arvestades eriti seda, et 45—50% meie perekonnanimedest on võõrapärased, tõesti halvatähenduslikke aga üsna vähe.

Nimi ei riku meest — see tarksõna pärineb aegadest, kus eestlased olid alles vabad sunniiviisil antud võõrapärasteist nimedest. Selle tarksõnaga, nagu väljendab prof. J. Mägiste ühes oma kirjutises, meie esivanemad kaitsesid eestilisi koomilisi või peioratiivseid nimesid ja nende kandjaid. Pole nüüdki mainitud vanasõna poetanud oma kehtivusvõimu. Küll on selle rakendamine võõrapäraste nimede kaitsevahendina meie esivanemate vaimupärandi kuritarvitamine, aga hoopis kohal, kui sõdime omakeelsete nimede liialdusliku halvakspanu ning muutmise vastu. Sest nimede vahetus olgu ikka peamiselt nimede eestistamine, mitte muutmine oma nime põhjendamatu halvakspanu ajel.

Isikliku maitse ja ilumeele rakendust muudetavate nimede juures reguleerivad siiski vastav seadus ja seaduse teostamise järelevalvajad. Kuid võetavate nimede alal puudub ses suhtes igasugune sõel. Vaevalt tarvitseb tunda erilist muret, kas võetavad nimed on ühe-, kahe- või enamasilbilised, kas teatavate tuletus- ja lühenduslõppudega liialdatakse, ning et välja paistvalt häid tuletus- ja lühenduslõppe ei rakendata. Sel alal aeg ise reguleerib. Ent iseasi on ilunõudega. Ülearu valdavaks kujunevad meie uudisnimikonnas nn. magusad nimed.

Praeuse nimede eestistuse liikumise teoreetilised juhid (professorid A. Saareste ja J. Mägiste) pole väsinud hoiatamast liiga luuleliste ja tundevarjundiliste perekonnanimede eest. Prof. A. Saareste oma mitmes eesti liignimede ajalugu käsitlevas kirjutises on näidanud, et eestlaste liignimestik vanimast ajast alates ja sundviisiliselt pandud nimedega lõpetades ei osuta kalduvust magedale ilutsemisele. Õiget suunda nüüdisajale tähistades kirjutab mainitu: „Pidagem mõõtu, et ei kaldutaks muinatsemisse ega võõrapäratsemisse (nagu Eskola, Raivisto, Oivala) ega õõnsasse ilutsemisse (Õiliste, Heljola, Sinisalu, Sulnila). Juhitagu end alati mõttest, et nimede eestistamine liikugu meie keele praeguse ehituse, kaasaegse vaimu, kaine ja meheliku maitse ning ehtsama omapära vagudes!“ (Tähiseid 1935).

Kui rängasti on senini eksitud „kaine ja meheliku maitse“ vastu, tõendagu järgnevad väljanõpped poole aasta lõikusest.

Aarelaid, Aareleid, Aavelaid, Alvela, Auleid, Avolaid, Eellend, Ehala, Ehalaid, Ehapalu, Ehasalu, Ehatäht, Elunurm, Elila, Hangelaid, Helder-mäe, Heldola, Helila, Heling, Helinurm, Helisalu, Heljula, Heljuste, Helmerand, Hiiekaljo, Hiielaid, Hiielo, Hiienurm, Huige, Huimerind, Hurmsalu, Hõbesalu, Ilumets, Ilumäe, Kainelo, Kaljola, Kaljuveri, Kalliskivi, Kaunis-mäe, Keerpärg, Kirsila, Koidutäht, Koidumets, Laanela, Lainela, Lainemäe, Lainevoog, Lainevool, Leinola, Lemmik, Lillipuu, Lilleaas, Lillebärg, Lilleleht, Lillemaa, Lillmäe, Lilleoks, Lilleorg, Lillerand, Lilleste, Lillevald, Lillevälja, Lumisalu, Luulik, Lõokene, Maasikmaa, Mailend, Mainelo, Meeliste, Merevoo, Merelaine, Merilai, Merilo, Merisalu, Mehiste, Murdlaine, Mühiste, Nurmela, Rahnolaid, Rahula, Rahuleid, Rahuvarm, Rajaleid,

Roosilaid, Roosimägi, Roosioks, Roosiorg, Roosiväli, Saarelind, Sillala, Sinijärv, Sinikalju, Sinimeri, Sinivee, Sirila, Talivalo, Talvila, Tammevärg, Tarmula, Toomela, Toomeõis, Tulnola, Tuulerahu, Tõeleid, Tüünela, Ulmiste, Urmela, Vaenuväli, Vainola, Valgelind, Vellerand, Vellerind, Vetekaja, Vetevoog, Vetesina, Vooglaid, Võidula, Võidulo, Võimula, Õnneväli, Õnnepalu, Õnnela, Õnneleid, Õnaroos, Öösalu.

Selle loendiga pole püütud esitada kõiki selletaolisi nimesid. Tuhjendav esitamine nõuaks tunduvalt rohkem ruumi, aga võib samal ajal kalduda ka erapooletusse. Sest maitse on väga relatiivne mõiste. Nägime ju eespool, et inetute ja halvatähenduslike nime praegune kesktee on leidnud paiguti teravat arvustust nii paremalt kui ka vasakult. Ja kes on õigustatud otsustama, kumb neist on tõeline vasak ja parem, kas J. Aaviku või A. Saareste ja teiste poolt kuulutatav?

Loomulikult avaldub samasugune arvamuste kokkupõrkamine ka ilusate ja luuleliste nime alal. Eks seda tõenda juba säärase nime arvukas olemasolu ja nende hukkamõist. Asjaomased võtavad nime valimisel põhimõtteks ilu selle sõna kõige tavalisemas, kõige pahemas mõttes ja otsustavad nõnda, nagu arenematu maitse hindab kunstinahtuse väljapanekuid, ilukirjandust, maastikke või riidesorte — väärtusetu või paremal juhul keskpärane asetatakse esikohale. Maitse arenedes aga tulevad ümberhindamised, tüdimus esialgu kõrgelt hinnatud ilust. Ka sahharin suurema annusena on mõrkjas ning „ilus pilt“ peatselt talumatu. On seepärast väga loomulikud mitmed juhtumid, kus ilusa nime kandja paari nädala jooksul esineb uue muutmissooviavaldusega. Need on õiget teed taibanud küll kiiresti, siiski mitte vajaliselt kiiresti. „Olen oma nime valikuga täiesti „sisse kukkunud“. Mainitud nimi on liiga luuleline. Olen ise ka täiesti tulpinud sest nimest ja see on mulle täiesti vastikuks saanud. Tahaksin nime, mis on mehine, sobiv mehele. Nüüd on aga hilja, kas siis tõesti ei ole pääseteed sellest vabanemiseks?“

See väljavõte ühest kirjast olgu järelemõtlemiseks neile, kel veel aeg valida. Ja valimisel peetagu silmas nime nii tähenduslikult kui ka häälikuliselt. Sest tähenduslikult erapooletu nimi võib mõjuda foneetiliselt vastupidiselt, eriti ühenduses mõnede tuletusliidetega ja ka liitmisviisi tõttu (Sillala, vrd. aga: Sildla, Sildre, Sildna), samuti häälikuliselt mehine, tugev nimi ei ole seda sisuliselt (Vetevoog, Õnnepalu, Hurmsalu, Roosiois, vrd. siiski Roosna, Roosik). Sisulise tunde ning ilu taotluse ja foneetilise kaunikõlaliseuse koostöö annab alati kõnesoleva nimederühma äärmustüübi (Helila, Helisalu, Heljula, Sinivee, Vellerind). Vältida tuleb samuti liitsõnalisi nimesid (Helilill, Sinipäike, Huimerind), mis on ebaloogilised või ebatavalised.

Riivanud kõnesolevat nimederühma, pole tahetud saavutada seda eba-meeldivat tulemust, et üks või teine kaaskodanik oma nime siin näitena leides tunneks end haavatuna. Ilutsev, tundeline tendents perekonnanimesdes on ebasoovitav. Selle tendentsi laiumisele jõudumööda vastu astuda — ainult seda on siin üritatud. Tõsi küll, aja jooksul paljude praegu võõrastust äratavatega harjutakse, ja nad muutuvad neutraalseks, nagu on toimunud varemaaegsete inetute ja ilusate nimedega, kuid siiski eeldusel, et nende hulk ei tõuseks liiga suureks.

Samade perekonnanimede sagedus.

Samade perekonnanimede liigset kordumist reguleerivad praegu kaks tõket: uute nimede kaitseregister ja laialt tarvitusel olevate perekonnanimede nimestik. Kaitseregister sisaldab senini 129 nime. Laialt levinud perekonnanimede nimestikku on kantud 189 nime. Kui aga arvestada h-lisi ja h-ta (Aavik—Haavik), o-lisi ja u-lisi (Pajo—Paju) jm. paralleelkujusid, siis 212. Kõnealusesse nimestikku on võetud nimed, mille hääleõiguslikke kandjaid Tallinnas ja Tartus kokku on 100 või üle 100.

Mäherdune on lugu nende perekonnanimede sagedusega, kus pole tõkestamas kumbki eesmainitud nimestikest? Nimede Eestistamise Keskbüroo poolt koostatud senini võetud nimede nimestik (arvestatud ka kaitseregistrisse kantud) võimaldab anda järgmise pildi:

1 kord	esineb	2452 nime	7 korda	esineb	33 nime
2 korda	"	623 "	8	"	23 "
3	"	287 "	9	"	27 "
4	"	140 "	10	"	8 "
5	"	75 "	11 ja rohkem kordi 63 "		
6	"	48 "			

Kuna perekonnanimede sageduse kohta pole senini midagi avaldatud ja kuna see peaks huvitama eriti nime valijaid, järgnegu siin rohkem esinevamate loend ühes arvandmetega. Allpoolseks sageduspiiriks on 5, järjestus tähestikuline.

Aare 8	Heinaste 8	Kaljula 21	Koitmets 5	Lilleleht 5
Aas 13	Heinla 8	Kaljumäe 10	Kriitmaa 5	Lillemaa 6
Aasa 9	Heinlaid 6	Kaljurand 6	Kruusmaa 6	Lillemets 5
Aasmaa 5	Heinmaa 12	Kaljuste 47	Kurve 7	Lippmaa 6
Aasmäe 5	Heinmets 6	Kaljuvee 11	Kuuskmäe 5	Loo 6
Aaspere 5	Heinsoo 11	Kallak 5	Laanemets 18	Loone 5
Ainsalu 6	Hiie 8	Kallasmaa 5	Laanemäe 8	Luide 5
Ainsoo 6	Hiielo 6	Kallaste 76	Laaneste 7	Lumi 5
Ainumäe 5	Hiiesalu 9	Kalm 6	Laaniste 5	Lumiste 15
Alamaa 12	Härm 9	Kalmet 5	Laansoo 5	Läte 5
Alamäe 6	Härma 9	Kalviste 7	Lahesalu 5	Lääne 6
Aljaste 7	Jaaniste 8	Kase 8	Laht 5	Madissoo 7
Allaste 9	Jaansoo 11	Kasela 10	Laid 12	Maidla 8
Allikvee 5	Joa 6	Kasemets 26	Laine 9	Meri 12
Arula 12	Järve 9	Kasesalu 6	Laineste 7	Merila 18
Arumaa 9	Järvela 5	Kasterpalu 5	Lainevool 10	Merilaid 14
Arumäe 5	Järverand 5	Kauri 5	Lauri 6	Merilo 11
Arusoo 9	Järvsoo 5	Kirsimägi 5	Leemets 6	Merimaa 5
Eenpalu 5	Jõe 6	Kirsipuu 10	Leetmaa 5	Merisalu 6
Eesmaa 5	Jõemets 5	Kivilo 14	Leheste 5	Meriste 11
Eha 9	Jõesaar 6	Kivimaa 5	Lehiste 8	Metsa 9
Ehala 5	Jürisoo 9	Kivimäe 15	Lehtla 5	Metsla 5
Ehasalu 8	Kaljaste 5	Kivimägi 9	Lehtmets 9	Metsoja 6
Ehaste 5	Kalda 21	Kivioja 8	Leola 9	Murumets 6
Haljaste 11	Kaldma 7	Kivisalu 5	Leppoja 6	Mäesalu 8
Halliste 5	Kaldmaa 7	Kivisto 7	Liivand 6	Mägiste 13
Hein 19	Kaljola 5	Koidu 9	Liivoja 6	Mändla 6

Männiste 13	Põldma 9	Raudma 7	Siniväli 5	Toomsoo 5
Neeme 16	Põldmaa 9	Raun 5	Sirel 34	Truupõld 11
Niinemets 5	Põldoja 6	Reisalu 5	Soodla 7	Tähiste 8
Nurm 22	Põllu 8	Riismaa 8	Soosalu 23	Tõniste 7
Nurme 41	Põlluaas 5	Rohtla 18	Suursööt 5	Uduste 6
Nurmela 7	Põlluste 8	Rohula 5	Suviste 7	Uusmaa 5
Nurmis 8	Raag 6	Roolaid 5	Säde 8	Vahesalu 5
Nurmiste 9	Raid 9	Roosalu 15	Sõmer 11	Vahtra 12
Nõmme 5	Raidla 20	Roosileht 5	Tali 13	Vahtramäe 5
Nõmmik 6	Raidma 9	Roosimägi 6	Talmar 7	Vahur 9
Nõmmsalu 6	Raja 20	Roosipuu 6	Talvik 20	Vahuri 7
Ojamaa 25	Rajamäe 6	Rähni 5	Talviste 7	Vaikla 7
Ojasaar 5	Rajandi 6	Räni 6	Tammaru 7	Vaiksalu 5
Ojasalu 7	Rand 38	Saare 10	Tamme 9	Vainola 14
Ojaste 15	Randla 33	Saarde 5	Tammela 7	Vainu 6
Oks 7	Randma 8	Salu 28	Tammeleht 5	Valdmaa 13
Oksa 5	Randmaa 9	Salumets 7	Tammelo 5	Valdur 6
Paala 6	Randmets 7	Salumäe 6	Tammemäe 5	Valgma 7
Paas 10	Randmäe 6	Salundi 7	Tammesalu 9	Vallaste 6
Pajuste 7	Randoja 9	Saluoja 5	Tammets 5	Valliste 9
Palmiste 8	Randvee 20	Salurand 11	Tammist 5	Veermaa 7
Paluoja 7	Ranna 23	Saluste 24	Tammiste 33	Vellesalu 7
Parre 5	Rannala 6	Saviste 5	Tamsalu 8	Viikmaa 8
Piirsalu 7	Rannaste 16	Sepa 5	Targo 5	Viires 6
Pilve 5	Ranne 19	Silla 27	Teesalu 6	Viirmaa 7
Pärna 18	Rannik 49	Sillaste 24	Toome 18	Viirsalu 11
Pärnaste 9	Rannu 10	Silvet 6	Toomiste 7	Voog 28
Põhjala 5	Raudla 6	Sinivalu 10	Toomsoo 18	Väin 6

Nagu nähtub, on senini rekordilise sagedusega nimed: Kallaste (76), Rannik (49), Kaljuste (47), Nurme (41), Rand (38), Sirel (34), Randla (33), Voog (28), Silla (27), Kasemets (26). Vaevalt aga võivad nüüdsetel rekordide ajastul s ä ä r a s e d rekordid rõõmu teha. Pealegi mainitud nimed pole kõik uudismoodustised. Mõningaid neist on arvukalt juba varem inigi esinemas (Kallaste, Rannik, Sirel, Kasemets jt.), seega sellenimeliste kodanike arv tõuseb veelgi. Kallaste-nimelisi üksikisikuid on juba kokku vahet lähikaudu 300, Sirel'eid 200 jne. Ja tõenäoselt see epideemia veel jätkub. Kuid samal ajal pole siiski põhjust kahelda, et paljud on soetanud enesele arvuka hulga nimesugulasi teadmatuses.

Kuidas tõkestada mõnede üleliigset koormamist? Kõige loomulikum tee oleks, et Siseministeerium täiendaks laialt levinud perekonnanimede nimestikku. Sest kui oli tarvilik tõkestada varem olnud sagedate nimede uudset rakendamist, siis peaks sama vajadus ulatuma ka vastset võetuile. Eelmise nimestiku koostamisel aluseks olnud alammäär 100 on liialt kõrge. Nimestikku täiendades tuleks sisse võtta kõik perekonnanimed, mida võetud 20 korda ja üle selle, s. t. alammääraks üksikisikuile ümberarvestatult oleks 60—70. Seega kanduks laialt levinute hulka lisaks endisele umbes 25 nime (arvestades andmeid kuni 1. juulini). Tekib koguni küsimus, kas poleks kõige otstarbekohasem, kui nimi teatud sageduspiiri (näit. mainitud arv 20) saavutades kandub iseendast keelatud nimestikku.

Kõnesoleva väärnähte levingut pidurdaks teataval määral seegi, kui nime-eestistajad pöörduks enne oma sooviavaldise sisseandmist järelepäri-

misega Nimede Eestistamise Keskbüroo poole. Sealsed kokkuvõtted ja jooksev arvestus võimaldavad vastuse andmise kõige kiiremas korras. Senini on kasustanud seda võimalust peamiselt need, kes kavatsevad oma võetava nime kanda kaitseregistrisse. Nimede Eestistamise Keskbüroo omalt poolt peaks saatma aegajalt kõigile ajalehtedele ringkirjaliselt teatava sageduspiirini (näit. 10 võtmisüksust) jõudnud perekonnanimede nimestiku.

Samavõrra kui rünnatakse mõnd nime, nõnda ka teatud sõnu mitmesuguseis kombinatsioonides, olgu siis liitsõnades või seotuna tuletusliitega. Senini uudisnimede nimestik on näiteks väljapaistvalt küllastatud järgmistest sõnadest: *h e i n*—*e i n* (Heinalo, Heinaste, Heinjärv, Heinloo, Einmaa, Einas, Luhthein, Merihein, Metshein, Mikhein jpt.), *j ä r v* (Järve, Järvend, Järvevee, Järvine, Koitjärv, Orujärv, Sinijärv), *k a l j u* (Kaljund, Kaljur, Kaljuveri, Hiikalju), *l a i d* (Laidra, Laidvee, Laidva, Merilaid, Roosilaid, Linalaid), *r a n d* (Randam, Randalaine, Randvoog, Roorand, Puiderand, Lillerand) ja mitmeid teisi. Kõnelemata muidugi *maa*-, *soo*-, *saar*-, *-mägi*-sõnadest. Ja kõnelemata ka *salu*-*palu* paarist. Ühelt poolt on asetatud juba äärmine piir: *Palusalu*, *Salupalu* senini puudub. Vahepeal on muide ka nimed, nagu: *Önnepalu* ja *Ehasalu*, *Sinipalu* ja *Lumisalu*.

Tundub selleski koormamises olevat ilmselt liialdust. Eesti keel on sõnarikas ja vastavalt sellele peaks meie liignimestik kujunema mitmekesiseks ja varjundirikkaks. Vaja ainult veidi vaeva, maitset ja järelemõtlikkust — siis ei teki arvutult nimekaime ja poolnimekaime Tallinnast Peterini ega merest Peipsini. Pole see vastumeelt ainult esteetilistel kaalutlustel. Puhtpraktiline meel peaks käsutama siin. Isikunimed on paratamatult sagelikorduvad. Lisanduvad neile ka samad perekonnanimed, siis tekib meelehärma ja segadusi liigselt. On nüüdki küllalt neid, kes üllatunult loevad oma nime perekonnaseisu-ameti tahvlilt, ajalehest õnnetuste-kuri tööde veerult, või peavad vastu võtma teenimatuid õnnesoove ning kaastundeavaldusi — aga ka süüdistusi ning moraalseid hoope.

Nimede omapärastamise senised tulemused lubavad eeldada, et see liikumine kulgeb lõpliku teostumise rada. Praegu on veel viimane aeg vältida olevaid ja tekkida võivaid puudusi, millega ei taheta siiski kinnitada, nagu oleks need senini ohtlikult palju või suuri eeldusi nende tekkimiseks. Et neid teataval määral on, see selgus vahest eespoolestki.

Kuuldavasti on Statistika Keskbürool IV üldrahvaloenduse andmeil koostamisel eesti perekonnanimede üldnimestik ühes nimede sageduse tähistamisega. Selle kiire lõpuleviimine ja avalikustamine on hädavajaline mitte ainult kultuuri- ja keeleajalooliselt seisukohalt, vaid veel enam nimede eestistamise tegeliku töö huvides. Selle nimestiku vastav põhjalik töötlus võimaldab anda perekonnaseisu-ametnikkudele kindlad alused eestistatavate ja tõesti halvatähenduslikkude nimede suhtes. Ka nimede sageduse reguleerimiseks pakub täielik perekonnanimede nimestik hinnatavat ainet. Rääkimata veel materjalist, mis siit saadakse vastavaks selgitus- ja õhustustööks üle maa ja eriti võõrapäraste nimede peamiste pesituspaikade ründamiseks.

Ed. Roos.

Ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 3.—, poolaastas Kr. 1,70.

Tegev ja vastutav toimetaja *Ed. Salurand.*

Toimetuse liikmed: *A. Joasalu, Edg. Kant, M. Meiusi, H. Moora ja K. Särgava.*

Väljaandja: *Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi.*

PUTUKAMÜRK „PUTTOX“

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE SAADUS

hävitab kärbsed, lutikad, täid, kirbud, prussakad, koid, sääsed, parmud jne.

MÜÜGIHINNAD:

- ca 1/4 kg netto originaal-plekknõu Kr. 0.80
- ca 1/2 kg netto originaal-plekknõu Kr. 1.20
- ca 1 kg netto original-plekknõu Kr. 2.—
- Puttox-pihustaja Kr. 1.75.

Erihinnad suurtarvitajaile.

Müügil kõigis suuremates apteekides ja rohukaupl.

JALANÕUD

on elegantsed, nägusad ja vastupidavad.

JALANÕUDE

liistude vorm on õige ja seepärast nad ei rõhu jalgu.

JALANÕUD

on Teid rahuldanud juba hulga aastaid ja pikk iga kõneleb nende kõrgest headusest.

Rahvuslikus vaimus, eesti kapitaliga, eestlaste juhtimisel
tegutseb

EESTI LLOYD

kodumaa vanemaid ja suuremaid kindlustusasutisi

PEAKONTOR — Tallinn, Pikk t. 11, omas majas
ESINDUSED — üle maa

MOODSAD
KLEIDIRIIDED
JA SUKAD
O. KILGAS

HIND 40 SENTI.